

SPRAWOZDANIE Z LAT 2008 - 2009
Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 - 2011

Grudzień 2010 r.

Biurowo
Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego
w Łodzi
ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72

**Opracowanie wykonano w Biurze Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
w Pracowni Analiz Przyrodniczo-Kulturowych**

DYREKTOR BIURA

**PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO W ŁODZI**

Ewa Paturalska - Nowak

ZASTĘPCA DYREKTORA BIURA

**PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO W ŁODZI**

Agnieszka Jaszczyńska

**KIEROWNIK PRACOWNI:
Marta Pabich - Makoska**

ZESPÓŁ AUTORSKI

Lidia Lamcha – główny projektant

Danuta Rycerz - starszy asystent

Małgorzata Chrobak - starszy asystent

Tomasz Przygodzki - asystent

SPIS TREŚCI	
I. CEL, ZAKRES I METODA OPRACOWANIA	1
II. NOWE UWARUNKOWANIA PRAWNE	5
III. REALIZACJA CELÓW I PRIORYTETÓW PROGRAMU	7
1. Ogólna charakterystyka działań podjętych w latach 2008 – 2009	7
2. Środki finansowe uzyskane na realizację programu	10
3. Szczegółowe działania realizacyjne w latach 2008 – 2009 w kontekście przyjętych celów i priorytetów programu	21
4. Zadania wynikające z przyjętych priorytetów będące w kompetencji samorządu województwa	58
5. Inne działania realizujące ochronę dziedzictwa kulturowego województwa w latach 2008 -2009	61
IV. REKOMENDACJE DO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012 – 2015 WYNIKAJĄCE Z PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	63
V. WNIOSKI DO WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012 - 2015	66

I. CEL, ZAKRES I METODA OPRACOWANIA

Opracowanie sprawozdania z Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), który zobowiązuje zarząd województwa do sporządzenia takiego sprawozdania oraz przedstawienia go sejmikowi województwa co dwa lata. Sprawozdanie, zgodnie z wymogami w/w ustawy, zostaje również przekazane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków oraz Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Celem niniejszego opracowania jest analiza i ocena realizacji celów, priorytetów i działań w latach 2008 – 2009 zapisanych w *Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2008-2011 (WPOnZ)*.

Zarząd województwa artykułem 87 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami) został zobligowany do sporządzania na okres 4 lat wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami. Na mocy art. 87 ust. 3 w/w ustawy Sejmik Województwa Łódzkiego dnia 19 czerwca 2007 r. przyjął *Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011* (Dz. U. Województwa Łódzkiego Nr 239 poz. 2218 z dnia 28 lipca 2007 r.). Głównym założeniem programu jest podniesienie rangi środowiska kulturowego w życiu społeczno-gospodarczym województwa

i poprawa jego kondycji. Ochrona dziedzictwa kulturowego i opieka nad zabytkami oraz eksponowanie zasobów przyczynia się bowiem do upowszechniania kultury, podtrzymywania tradycji, kształtowania tożsamości regionalnej i zacieśniania więzi lokalnych oraz podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

Misja programu to:

„Kreowanie i promocja różnorodności walorów dziedzictwa kulturowego i spuścizny dziejowej regionu jako podstawy kształtowania tożsamości województwa łódzkiego – jedność wielokulturowa regionu”.

Celem strategicznym programu jest likwidacja bądź minimalizacja zagrożeń środowiska kulturowego w następujących płaszczyznach:

- 1. krajobrazu kulturowego,**
- 2. historycznych układów przestrzennych,**
- 3. zabytków nieruchomych i ruchomych,**
- 4. zabytków archeologicznych,**
- 5. wartości niematerialnych.**

Program wskazuje również **cele operacyjne, priorytety i działania**, które wpisują się w Strategię Rozwoju Województwa Łódzkiego oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007–2013. Ich realizacja wymaga podjęcia ścisłej współpracy i zaangażowania

jednostek samorządowych wszystkich szczebli, instytucji rządowych odpowiedzialnych za ochronę zabytków, jednostek kulturalnych, naukowych i oświatowych oraz instytucji pozarządowych i prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych, a także:

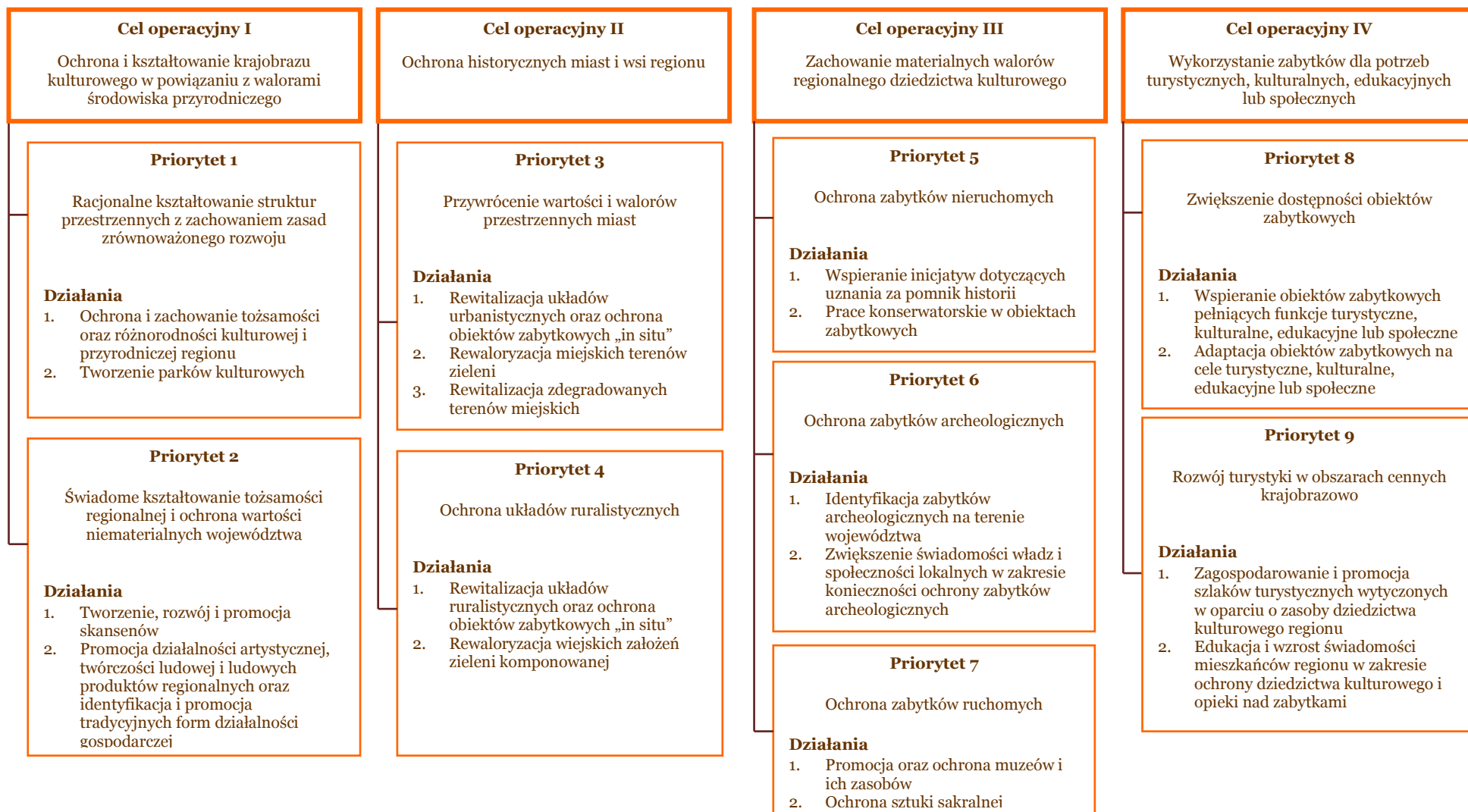
- zintegrowanych, systemowych działań zmierzających do zahamowania postępującej degradacji środowiska kulturowego,
- koordynacji kompleksowych działań konserwatorskich i rewaloryzacyjnych w ramach partnerstwa publiczno–prywatnego,
- przywrócenia wartości i walorów obszarom oraz obiektom zabytkowym, a także ich wykorzystania dla rozwoju turystyki i promocji podregionów kulturowych,
- kształtowania poczucia odpowiedzialności za zasoby dziedzictwa kulturowego, zarówno władz samorządowych, jak i mieszkańców regionu,
- wzmocnienia więzi społeczności lokalnych poprzez wspólne działania na rzecz tożsamości regionalnej oraz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i ładu przestrzennego,
- właściwego zdyskontowania środków finansowych z wykorzystaniem funduszy pomocowych Unii Europejskiej.

Podjęcie kompleksowych działań dotyczących wszystkich wymienionych elementów składających się na dziedzictwo kulturowe przyczyni się do powstania efektu synergii, co korzystnie wpłynie na wynik końcowy. Należy stwierdzić, że w analizowanym okresie (2008-2009) w celu ochrony zabytków ściśle współpracowały z sobą służby państwowe, samorządowe, kościelne i społeczne. Wpłynęło to na postrzeganie zabytków jako materialnego zapisu historii, źródło narodowej dumy

i tożsamości. Ochronę dziedzictwa kulturowego prowadziło wiele instytucji - zarówno centralnych, samorządowych, jak i społecznych czy nawet prywatnych. Stworzono warunki dla realizacji ochrony zabytków a prowadzone działania wpłynęły na wzrost zainteresowania nie tylko cennymi obiektami, ale także historią i kulturą regionu. Zaczęto dostrzegać również ważną rolę walorów krajobrazowych i turystycznych. W oparciu o zabytkowe obiekty i obszary zaczęto rozwijać funkcje turystyczne, które stanowią coraz większą część budżetów samorządów, zwiększają zatrudnienie i dochody ludności, budują pozytywny wizerunek województwa. Zachowanie dziedzictwa kulturowego wiąże się bezpośrednio z ochroną środowiska przyrodniczego. Ta część spuścizny narodowej wymagała ustawicznego nadzoru i podejmowania wszelkich starań, aby zachować ją z całym bogactwem form. Zaczęto łączyć turystykę przyrodniczą z turystyką kulturową, by wspólnie stanowiły atrakcję dla mieszkańców, a także dla odwiedzających z kraju i z zagranicy.

Województwo łódzkie jest regionem o wyjątkowym dziedzictwie kulturowym. W miastach takich jak Łódź, Łowicz, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Łęczyca, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki czy Wieluń, a także w ich otoczeniu znajdują się unikatowe zabytki, które są niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku kulturowego kraju. Wiele z nich objęto ochroną, utworzono strefy ekspozycji i wszczęto akcje promocyjne. W celu przywrócenia świetności tych miejsc udało się pozyskać środki na remonty, konserwację oraz promocję.

**CELE, PRIORYTETY, DZIAŁANIA WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008-2011**

Prace nad opracowaniem sprawozdania z realizacji *Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008 - 2011* prowadzono w czterech etapach:

- **etap I – przeprowadzenie badań ankietowych**, które skierowano do 220 jednostek samorządowych i instytucji branżowych odpowiedzialnych za realizację dokumentu. Ankieta obejmowała szczegółowy wykaz wskaźników monitorowania WPOnZ;
- **etap II – dokonanie analiz szczegółowych dotyczących:**
 - podjętych działań oraz procesu realizacji poszczególnych celów i priorytetów, w oparciu o pozyskany materiał z badań ankietowych uzupełniony przez wizję w terenie, bezpośredni wywiad z przedstawicielami samorządów lokalnych i instytucji branżowych oraz inne dostępne źródła m. in. wojewódzką bazę danych Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, materiały promocyjne miast i gmin;
 - nowych uwarunkowań prawnych mających istotny wpływ na ochronę dziedzictwa kulturowego,
 - źródeł finansowania projektów wpisujących się w założone priorytety WPOnZ,
 - stopnia realizacji przyjętych zadań będących w kompetencji samorządu województwa, wynikających z wniosków zgłoszonych do WPOnZ,
 - realizacji zadań dotyczących obiektów zabytkowych wskazanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w trakcie sporządzania WPOnZ;

W/w analizy przeprowadzono w podziale na poszczególne cele operacyjne, priorytety i działania wskazane w WPOnZ z uwzględnieniem źródeł ich finansowania oraz podmiotów realizujących. Ponadto dokonano wskazania wartości poszczególnych wskaźników monitorowania, które ze względu na źródło danych w formie ankiet określają liczbę podjętych działań często w sposób przybliżony.

- **etap III – sformułowanie wniosków z realizacji WPOnZ**, które znalazły się jako podsumowanie podrozdziału każdego z celów WPOnZ;
- **etap IV – wskazanie rekomendacji i wniosków do WPOnZ na lata 2012 – 2015**, wynikające m. in. z ochrony podjętej w procesie planistycznym, zmian stanu dziedzictwa kulturowego, zmian w finansowaniu ochrony dziedzictwa kulturowego.

II. NOWE UWARUNKOWANIA PRAWNE

Ochrona zabytków zgodnie z art. 4 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami), zwanej dalej ustawą, oznacza działania organów administracji publicznej mające na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 7 ustawy istnieją cztery formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Z mocy prawa udział w działaniach ochronnych, pracach ratowniczych i zapobiegawczych został powierzony organom władzy państwowej wszystkich jednostek, od ministerstwa kultury i dziedzictwa narodowego po wójtów, właścicieli oraz posiadaczy zabytków. Odpowiedzialność jednostek poszczególnych szczebli administracyjnych dodatkowo regulują ustawy dotyczące jednostek samorządowych. Zgodnie z zapisami wspomnianych ustaw dotyczących poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego wszystkie jednostki samorządu terytorialnego są odpowiedzialne za kulturę i ochronę zabytków.¹

Od momentu uchwalenia „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011” dwukrotnie dokonano zmian w obowiązującej ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku.

Pierwsza zmiana (Dz. U. Nr 97 z dnia 23 czerwca 2009 r.) uporządkowała podstawę prawną w zakresie sprawowania ochrony w obrębie zabytków archeologicznych. Wprowadzona nowelizacja spowodowała również zmiany w sposobie finansowania wymaganych prac archeologicznych niezbędnych w procesie inwestycyjnym.

Nowe uwarunkowania prawne przewidują udzielanie przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dotacji na prace archeologiczne, których koszt przekroczy 2% kosztów inwestycji.

Kolejna zmiana dotyczyła form ochrony zabytków. Jeśli dla terenów gminy nie sporządzono miejscowego planu zagospodarowania

¹ Wg ustawy o samorządzie województwa z dnia 5 czerwca 1998 r. w art. 14 pkt 1 ust. 3, samorząd województwa odpowiada za kulturę, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami wg ustawy o samorządzie powiatowym z dnia 5 czerwca 1998 r. w art. 4 pkt 1 ust.7 powiat odpowiada za zadania publiczne z zakresu kultury i ochrony zabytków; wg ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym art. 7 pkt 1 ust. 9 gmina odpowiada za ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

przestrzennego a zabytków nie objęto żadną z form ochrony zabytków wskazaną w art. 7 ustawy, nie było podstaw prawnych do zajmowania stanowiska przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (WKZ) w procesie wydawania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego lub decyzjach o warunkach zabudowy. Prowadziło to do sytuacji, w których podejmowano decyzje inwestycyjne dotyczące obiektów zabytkowych, a konserwator zabytków nie miał środków sprawczych niwelujących zagrożenia dla zabytku. Sytuacja uległa zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw, w która rozszerzyła katalog form ochrony zabytków przez wprowadzenie ustaleń ochrony w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dodano również zapisy dotyczące ochrony zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków pozwalając w oparciu o art. 19 ust. 1a objąć je ochroną na podstawie ustaleń sformułowanych w dokumentach planowania miejscowego. Powoduje to zmianę charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków, traktowanej dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny. Zmiany dotyczą także przepisów z zakresu przedłużenia terminu założenia krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, który został określony na okres 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy. Wprowadzono również obowiązkowy termin 6 miesięcy, w którym Urzędy Ochrony Zabytków mają przekazać samorządom wykaz obiektów i obszarów: wpisanych do rejestru, ujętych w wojewódzkiej ewidencji

zabytków oraz wyznaczonych przez WKZ do objęcia ochroną. *„W odniesieniu do wskazanych wyżej zabytków do czasu założenia gminnej ewidencji zabytków, decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Natomiast decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji kolejowej oraz decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska publicznego wydaje się po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków”.*²

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła również zmiany w ustawie Prawo budowlane (ustawa z dnia 26 czerwca 2008 r. o zmianie ustawy – Prawo budowlane) oraz ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, polegające na rozszerzeniu ochrony o zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków oraz uzgadnianie planowanych przy nich działań inwestycyjnych z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jednocześnie wojewódzki konserwator zabytków w procesie uzgodnienia planów zagospodarowania przestrzennego ma kompetencje do wyrażenia zdania jedynie w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu, a nie całokształtu uregulowań planu.

² Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Narodowy Instytut Dziedzictwa, www.zabytek.pl

III. REALIZACJA CELÓW I PRIORYTETÓW PROGRAMU

1. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA DZIAŁAŃ PODJĘTYCH W LATACH 2008 - 2009

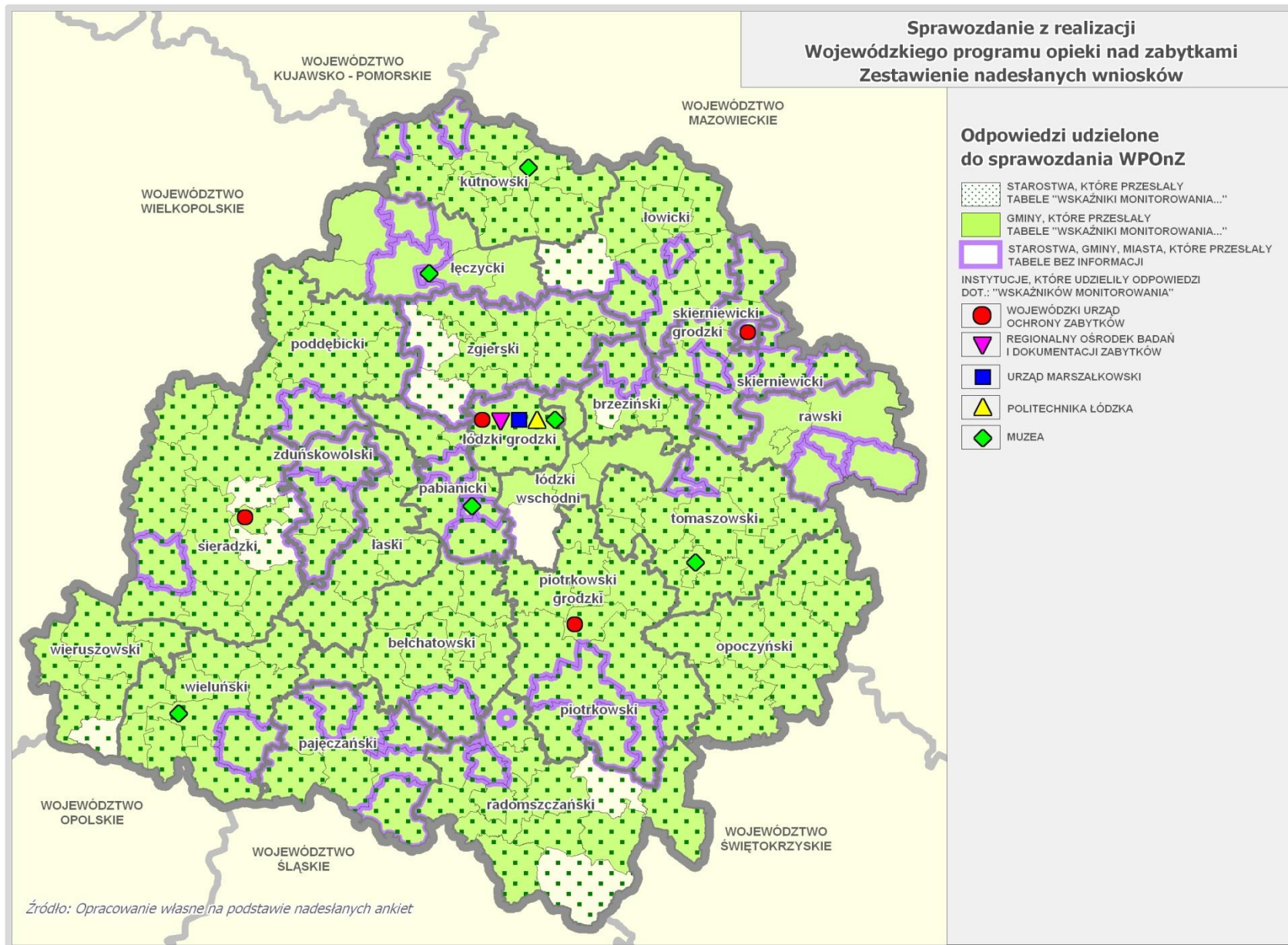
Zamierzeniem opracowanego sprawozdania obejmującego lata 2008-2009 jest zestawienie przeprowadzonych działań na rzecz zachowania i ochrony dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem aktywności służącej promocji spuścizny historycznej naszego regionu. W tym celu opracowano i rozesłano ankiety do 220 jednostek samorządowych i instytucji branżowych.

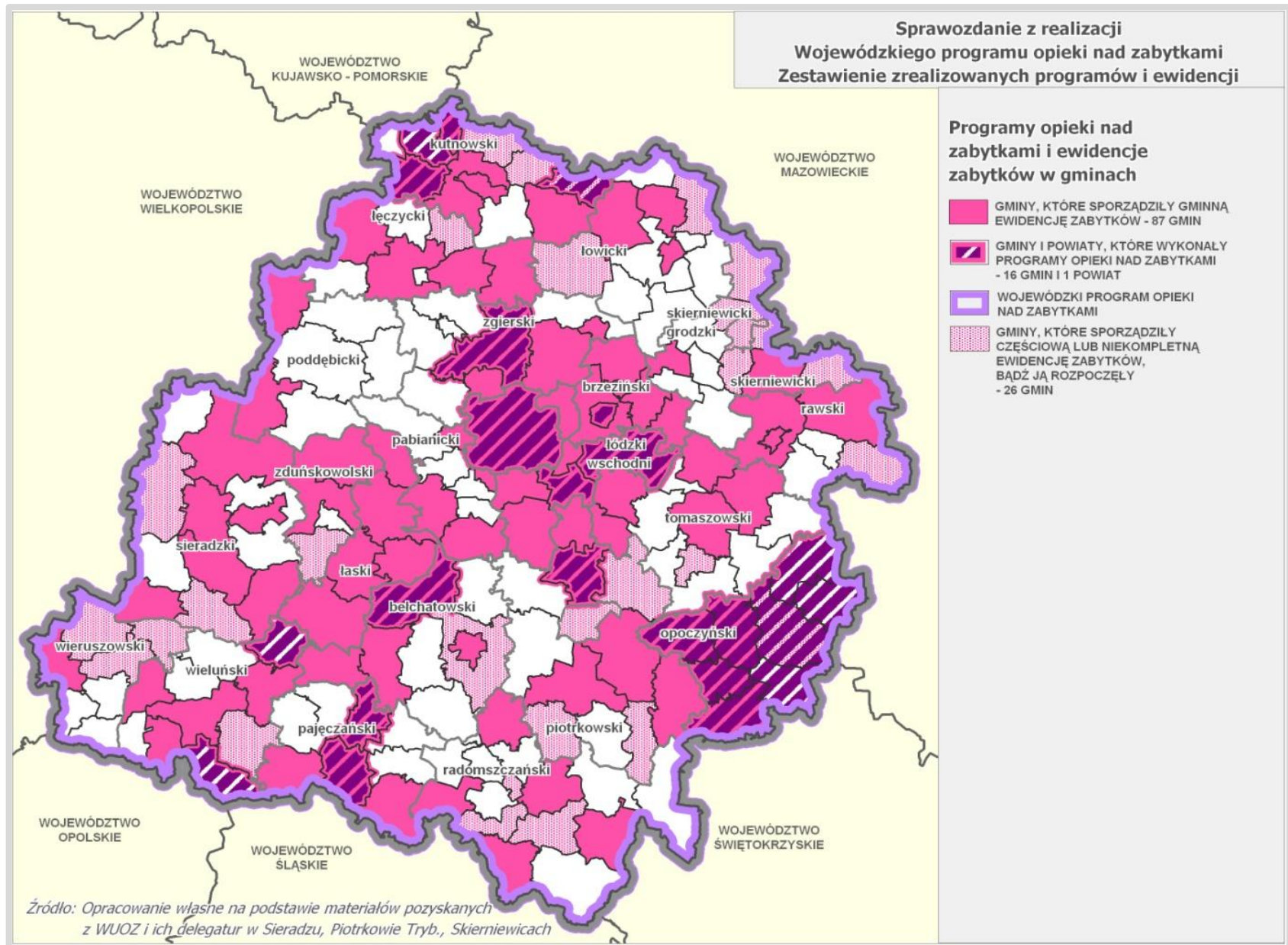
Odpowiedzi nadesłało 205 jednostek. Spośród nich:

- 166 odpowiedzi pochodziło od samorządów gminnych, w tym 34 nie zawierało informacji na temat podjętych działań,
- 19 odpowiedzi nadesłały samorządy powiatowe,
- 1 odpowiedź została przesłana przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków,
- 1 odpowiedzi udzielił Miejski Konserwator Zabytków w Łodzi,
- 4 odpowiedzi zostały nadesłane z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, w tym 1 od Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz 3 z Delegatur WUOZ,
- 7 odpowiedzi pochodziło z ośrodków muzealnych, w tym: Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi, Muzeum Sztuki w Łodzi, Centralnego Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, Muzeum Ziemi Wieluńskiej, Muzeum w Oporowie, Muzeum w Łęczycy,

- 1 odpowiedź pochodziła z Politechniki Łódzkiej,
- 6 odpowiedzi pochodziło z komórek organizacyjnych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

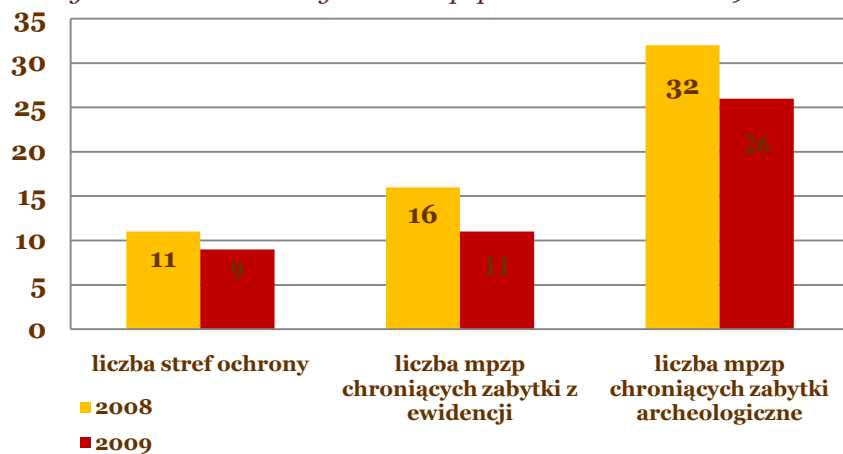
Nadesłane informacje dotyczyły w dużej mierze działań związanych z kultywowaniem i ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym przede wszystkim organizacją imprez kulturalnych o charakterze folklorystycznym, promocji twórców ludowych i wsparcia dla zespołów folklorystycznych. W opisywanym okresie znaczącą skalę przyjęły także działania związane z procesami rewitalizacji i rewaloryzacji historycznych struktur i układów miast i wsi. Istotne były również prace związane z renowacją, modernizacją i remontami poszczególnych pojedynczych obiektów zabytkowych. Ważnym elementem służącym ochronie dziedzictwa kulturowego na szczeblu lokalnym był proces identyfikacji jego zasobów oraz powstawania gminnych ewidencji zabytków, a także gminnych programów opieki nad zabytkami. W analizowanym okresie samorządy lokalne w większości dostrzegły znaczenie tych dokumentów i rozpoczęły ich opracowywanie, co w dużym stopniu przyczyni się do podniesienia świadomości mieszkańców o wartościach i walorach lokalnego dziedzictwa, a także wzrostu poczucia tożsamości regionalnej.

Samorządy lokalne dostrzegły także konieczność obejmowania ochroną prawną zabytków na mocy ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W ciągu dwóch lat uchwalono 74 miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które m.in. dotyczyły ochrony dziedzictwa kulturowego. Ich ustalenia pozwoliły na utworzenie 20 stref ochrony konserwatorskiej, objęcie ochroną obiektów zabytkowych figurujących w ewidencji zabytków na mocy 27 planów oraz objęcie ochroną zabytków archeologicznych na mocy 58 planów.

Wykres 1. Ochrona zabytków w mpzp w latach 2008-2009

Źródło: Opracowanie własne.

Należy zwrócić uwagę na bardzo różny stopień zaangażowania samorządów gminnych w przygotowanie materiałów do sprawozdania z realizacji *Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011*. Część samorządów nie wykazała w ankietach wszystkich podjętych działań i stopnia wykorzystania

pozyskanych środków finansowych. Z tego względu całościowe zestawienia tabelaryczne prezentujące podjęte działania realizacyjne uzupełniono o dane uzyskane w procesie analiz szczegółowych.

2. ŚRODKI FINANSOWE UZYSKANE NA REALIZACJĘ PROGRAMU

Działania podejmowane na rzecz dziedzictwa kulturowego związane z rewitalizacjami, remontami i modernizacjami oraz konserwacją zabytków a także upowszechnianiem regionalnego dziedzictwa były finansowane zarówno ze środków własnych województwa, jak i zewnętrznych (krajowych i europejskich). W analizowanym okresie dotacje przeznaczone na zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu pochodziły z następujących źródeł:

1. Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN),
2. Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007–2013,
3. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013,
4. Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013,
5. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013,
6. Budżetu Samorządu Województwa Łódzkiego,
7. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
8. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
9. Budżetów gminnych jednostek samorządowych.

Ad. 1.

Województwo łódzkie otrzymało środki z **MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO** w ramach następujących pięciu priorytetów **Programu „Dziedzictwo Kulturowe”**.

Kwota całkowita uzyskanych dotacji z MKiDN w ciągu dwóch lat (2008–2009) wynosiła **11 950 219,05 PLN**. W 2008 roku dofinansowanie projektów osiągnęło kwotę **6 097 480,80**, z czego:

- 5 568 880,80 PLN przeznaczono na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych,
- 149 500,00 PLN na rozwój instytucji muzealnych,
- 39 100,00 PLN na ochronę zabytków archeologicznych,
- 90 000,00 PLN na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego,
- 250 000,00 PLN na ochronę zabytkowych cmentarzy.

W 2009 roku kwota dofinansowania wszystkich projektów to **5 852 738,25 PLN**, przy czym:

- 5 033 638, 25 PLN przeznaczono na ochronę zabytków,
- 333 600,00 PLN przyznano na rozwój instytucji muzealnych,
- 357 500 PLN na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego,
- 128 000 PLN na ochronę dziedzictwa kultury ludowej.

Na przestrzeni analizowanych lat największa dotacja została przekazana na rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych, a najmniejsza na tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego. Największą dotację indywidualną uzyskały Collegium oo. Pijarów

w Łowiczu oraz klasztor oo. Paulinów w Wieruszowie. Należy podkreślić, iż w 2009 roku dostrzeżono konieczność wspierania budowania tożsamości regionalnej i wprowadzono priorytet pod nazwą – ochrona dziedzictwa kultury ludowej, w ramach którego z terenu województwa dofinansowano 6 projektów złożonych przez regionalne ośrodki kultury.

Tabela 1. Finansowanie z MKiDN

Priorytet (P)		Rok 2008	Rok 2009
P 1	Nazwa działania	Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych	Ochrona zabytków
	Liczba projektów	19	18
	kwota dofinansowania	5 568 880,80	5 033 638, 25
P 2	Nazwa działania	Rozwój instytucji muzealnych	
	Liczba projektów	5	5
	kwota dofinansowania	149 500,00	3 336 600,00
P 4	Nazwa działania	Ochrona zabytków archeologicznych	Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego
	Liczba projektów	1	5
	kwota dofinansowania [PLN]	39 100,00	357 500,00
P 5	Nazwa działania	Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego	Ochrona dziedzictwa kultury ludowej
	Liczba projektów	1	5
	kwota dofinansowania [PLN]	90 000,00	128 000,00
P 6	Nazwa działania	Ochrona zabytkowych cmentarzy	
	Liczba projektów	1	0
	kwota dofinansowania [PLN]	250 000,00	0
Liczba projektów ogółem		27	33
Kwota dofinansowania razem		6 097 480,80	5 852 738,25

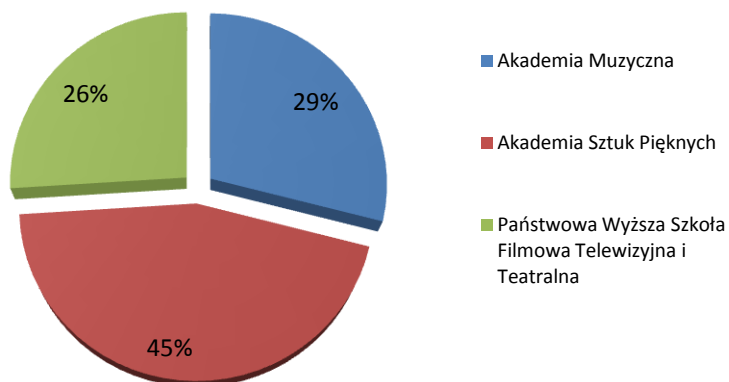
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Ad. 2.

Dofinansowanie w ramach PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2007 – 2013” z obszaru województwa łódzkiego otrzymały projekty w ramach priorytetu XI „Kultura i dziedzictwo kulturowe”, Działania 11.3 *Infrastruktura szkolnictwa artystycznego*.

Koszt projektów dofinansowywanych z Programu Operacyjnego Infrastruktury i Środowiska na lata 2007-2013 określono na 129 290 757,54 PLN, z czego przyznano **117 046 664,83 PLN** przeznaczonych na powstanie budynków dydaktycznych artystycznych szkół wyższych w Łodzi - w tym Akademii Muzycznej, Akademii Sztuk Pięknych i Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej.

Wykres 5. Dofinansowanie w ramach PO ”Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013”.

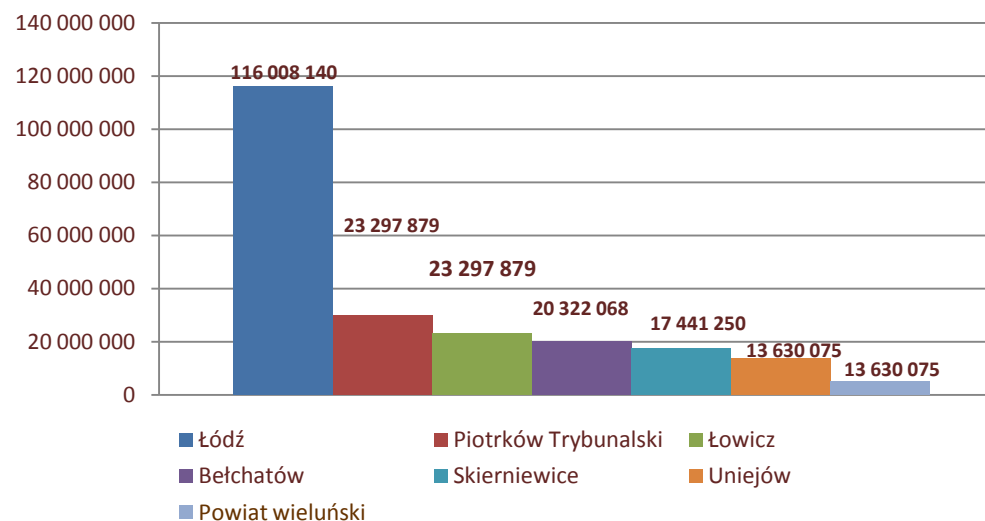
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Ad. 3.

Dofinansowanie w ramach REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2007-2013

Łączna dotacja przyznana na przestrzeni lat 2008-2009 w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego wyniosła **234 883 339 PLN**.

Wykres 6. Środki finansowe (w PLN) w ramach RPO WŁ na lata 2007-2013 na przeprowadzenie prac rewaloryzacyjnych obiektów i obszarów zabytkowych wg miast.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Dofinansowane projekty są to kluczowe dla regionu inwestycje o charakterze wielkoskalowym z Bełchatowa, Łowicza, Łodzi, Piotrkowa Trybunalskiego, Skierniewic, Uniejowa oraz powiatu wieluńskiego.

Wszystkie projekty inwestycyjne, które skorzystały z funduszy strukturalnych dotyczyły obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków. Inwestycje musiały być ujęte w Lokalnym Programie Rewitalizacji lub Zintegrowanym Programie Rozwoju Lokalnego i wykazywać wpływ na rozwój regionu oraz ożywienie społeczno-gospodarcze terenów zdegradowanych.

Ad. 4.

Dofinansowanie w ramach **EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ORIENTACJI I GWARANCJI ROLNEJ** oraz **EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU ROLNEGO NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH**.

Koszt zadań w 2008 r. sfinansowanych z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej wyniósł 5 821 834,88 PLN, natomiast przyznane środki **3 744 119,39 PLN**. W 2009 r. finansowano zadania z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach „Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013”, których koszt określono na 29 506 583,3 zł. a przyznane środki to **16 347 710,92 PLN**. Uzyskane środki zostały przeznaczone na inwestycje mające na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gmin poprzez budowę, rewaloryzację oraz remonty wartościowych obiektów na ich terenie.

Tabela 2. Dofinansowanie projektów w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej w 2008 r. oraz Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w 2009 r.

Lata	Liczba projektów	Przyznana kwota w PLN
2008	17	3 744 119,39
2009	43	16 347 710,92
Razem	60	20 091 830,31

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Ad. 5.

Dofinansowanie w ramach **PROGRAMU OPERACYJNEGO KAPITAŁ LUDZKI NA LATA 2007-2013**.

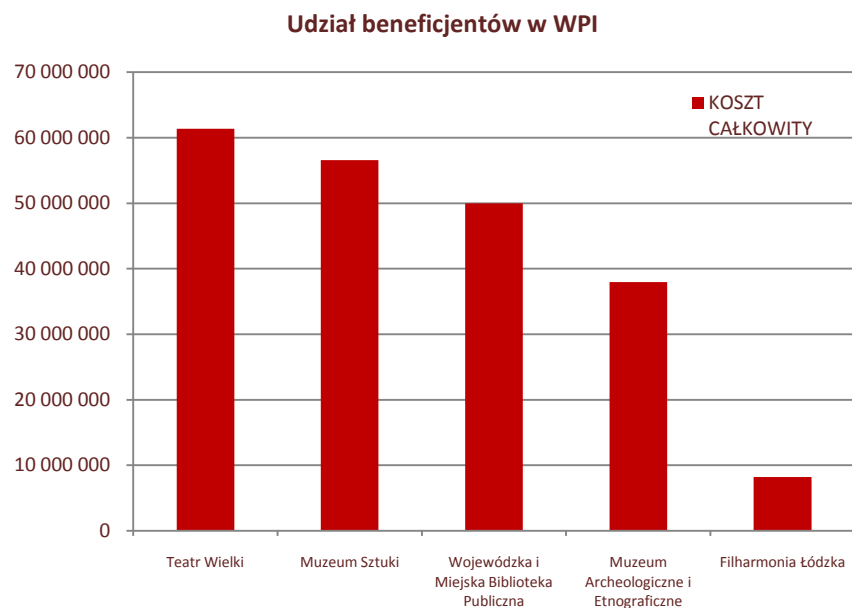
Niektóre przedsięwzięcia z zakresu kultury otrzymały także dofinansowanie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Dotyczyło to zwłaszcza imprez o charakterze folklorystycznym, takich jak np. dożynki. Z uzyskanych z ankiet danych wynika, że w odniesieniu do kultury z tego rodzaju funduszy w latach 2008-2009 skorzystało 9 gmin województwa łódzkiego, a jednostkowe dofinansowanie projektów wynosiło między 30 000 a 50 000 zł.

Ad.6.

Dotacje i dofinansowanie z budżetu **SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO** (w tym Wieloletniego Planu Inwestycyjnego).

Kwota całkowita dotacji w analizowanym okresie w ramach Wieloletniego Planu Inwestycyjnego wyniosła **214 210 144 PLN**. Została ona przeznaczona na inwestycje w instytucje kultury w Łodzi. Największą kwotę w wysokości 61 392 593 PLN otrzymał Teatr Wielki w ramach 4 projektów. Duże środki pozyskały również Muzeum Sztuki oraz Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. M.J. Piłsudskiego w Łodzi.

Wykres 7. Wysokość dotacji (PLN) w ramach WPI wg beneficjentów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Urząd Marszałkowski w Łodzi w ramach budżetu województwa zarezerwował środki na prace remontowe obiektów zabytkowych. W 2008 roku dotację na przeprowadzenie prac konserwatorskich uzyskał kościół p.w. św. Mateusza w Pabianicach, natomiast w roku 2009 przeznaczoną kwotę podzielono na 6 obiektów. Największy udział – 29% przeznaczonej kwoty - uzyskał dawny Pałac Poznańskich przy ul. Gdańskiej 32 w Łodzi. Łączna kwota dotacji w latach 2008 - 2009 wyniosła **1 000 000,00 zł**.

Tabela 3. Wykaz udzielonych dotacji na prace konserwatorskie z budżetu województwa łódzkiego w 2008 roku.

Lp.	Nazwa zadania	Wysokość udzielonej dotacji
1	Prace konserwatorsko-renowacyjne XVI-wiecznego Kościoła pw. św. Mateusza w Pabianicach - I etap – renowacja wieży głównej kościoła	500 000,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Tabela 4. Wykaz udzielonych dotacji na prace konserwatorskie z budżetu województwa łódzkiego w 2009 roku.

Lp.	Obiekt - nazwa zadania	Koszt całkowity (w zł)	Wnioskowana kwota (w PLN)	Przyznana dotacja (w PLN)
1	Dawny Pałac Poznańskich przy ul. Gdańskiej 32 w Łodzi, sala nr 28 Projekt konserwatorski rekonstrukcji wnętrza dawnej sali balowej w pałacu Karola Poznańskiego przy ul. Gdańskiej 32	143 500,00	143 500,00 (100%)	143 000,00

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 – 2011

2	Willa pofabrykancka wraz z portiernią /stróżówką/ i ogrodzeniem położona w Łodzi przy ul. Stefanowskiego 19 (dawniej Gdańska 163/165) – Willa Zygmunta Richtera Prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiekcie zabytkowym wpisanym w rejestr zabytków	375 000,00	76 500,00 (20,40%)	70 000,00
3	Kościół parafialny pw. św. Mateusza w Pabianicach Remont części elewacji zabytkowego kościoła pw. św. Mateusza w Pabianicach	200 000,00	100 000,00 (50%)	100 000,00
4	Kościół parafialny pw. Nawiedzenia N.M.P. w Strzałkowie Wykonanie izolacji poziomej ścian przyziemia budynku oraz izolacji pionowej fundamentów budynku, wymiana opaski wokół budynku, wykonanie instalacji wentylacji grawitacyjnej	207 811,54	51 952,88 (25%)	51 500,00
5	Kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego w Paradyżu: ołtarz pw. św. Klary, ołtarz pw. św. Józefa. Konserwacja dwóch ołtarzy bocznych w kościele parafialnym pw. Przemienienia Pańskiego w Paradyżu	81 059,00	40 529,50 (50%)	40 500,00
6	Dawny Klasztor Reformatów w	95 000,00	95 000,00	95 000,00

	Lutomiersku		(100%)	
	Wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego na odbudowę spalonego dachu w klasztorze w Lutomiersku			
	Razem			500 000,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Należy również podkreślić, iż z budżetu Marszałka Województwa Łódzkiego w Łodzi dotowano działania promujące dziedzictwo regionu np. publikacje, imprezy kulturalne i folklorystyczne, rajdy, zloty czy spływy. Na dotacje imprez w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego w analizowanym okresie Marszałek Województwa przeznaczył kwotę w wysokości 1 500 000 PLN. Przy czym 2008 roku kwota ta osiągnęła 1 000 000 PLN i dotyczyła 27 zadań, a 2009 wynosiła 500 000 PLN i pozwoliła na dotowanie 19 imprez.

Tabela 5. Lista zadań publicznych Województwa Łódzkiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z 2008 r.

L.p.	Wnioskodawca (nazwa, adres)	Nazwa zadania	Kwota dotacji (w zł)
1.	Konstantynowskie Stowarzyszenie Śpiewaczo-Muzyczne im. F. Chopina Konstantynów Łódzki	„XXXIII Festiwal Chórów Ziemi Łódzkiej – 100- lecie Stowarzyszenia Śpiewaczo-Muzycznego im. F. Chopina	10.000
2.	Stowarzyszenie Miłośników Off Kultury „SMOK” Łódź	XI Festiwal Muzyki Filmowej	65.000

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 – 2011

3.	Towarzystwo Fotograficzne im. Edmunda Osterloffa w Radomsku	XIV Ogólnopolski Plener Fotograficzny „Natura I Krajobraz” „Nadpilicze Krajobrazy”	11.520
4.	Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki	„Jasnoniebieskie Okna” – wystawa objazdowa	19.510
5.	Międzynarodowa Fundacja Muzyczna im. Artura Rubinsteina w Łodzi	Międzynarodowy Festiwal Muzyczny im. Artura Rubinsteina w Łodzi „Rubinstein Piano Festival 2008” (The Arthur Rubinstein International Music Festival, Łódź Poland	370.000
6.	Akademia Dziecka Stowarzyszenie Łódź	XXI Ogólnopolski a XIII Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Piosenki i Pieśni Religijnej	16.000
7.	Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Zdolności Dzieci i Młodzieży im. Andrzeja Gołąba w Zgierzu	„To co obce staje się bliskie”	5.280
8.	Fundacja II Łódzkiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku Łódź	Ochrona dziedzictwa narodowego w danym regionie gwarantem jego tożsamości – kursy, wykłady i warsztaty z różnych dziedzin kultury i sztuki	10.000
9.	Polski Związek Chórów i Orkiestr – Oddział w Łodzi	XI Łódzki Festiwal Chóralny – Cantio Lodziensis	9.500
10.	Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Chorągwi Łódzkiej im. A. Kamińskiego	„Pierwszy wiek harcerskiej kultury”	50.150
11.	ŁÓDŹ ART CENTER	Międzynarodowy Festiwal Designu	40.000

12.	Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów Zarząd Okręgowy w Łodzi	Wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego, twórczości ludowej oraz ochrona unikalnych i zanikających zawodów i umiejętności artystycznych i ich warsztatów	7.200
13.	Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Kutnowskiej Oddział w Bedlnie	XVIII Międzywojewódzki Przegląd Kapel Ludowych	15.000
14.	Towarzystwo Śpiewacze im. Stanisława Moniuszki Radomsko	IV Międzynarodowy Festiwal Chóralny Wschód – Zachód – Zbliżenia Radomsko 2008	16.569
15.	Fundacja Kultury i Sportu „VENA” Łódź	Festiwal Muzyczny Vena’08	80.000
16.	Belchatowskie Stowarzyszenie Gospel	Organizacja i przygotowanie do imprezy muzycznej pt. III Festiwal „Noc Gospel” w Belchatowie; organizacja wyjazdu zespołu Belchatów Gospel Singers na serię koncertów w niemieckim powiecie Berchtesgaden	25.000
17.	Stowarzyszenie Integracji „ZORZA” w Poddębicach	Zorganizowanie warsztatów oraz przeglądu dorobku dziecięcych i młodzieżowych zespołów ludowych województwa łódzkiego w ramach regionalnej ścieżki edukacyjnej „Kraina tradycji i kultury ludowej naszych przodków”	28.390
18.	Stowarzyszenie Kameleon Zgierz	Młodych Bajanie przez Śpiew i Malowanie – Ogólnopolski konkurs wokalny i plastyczny	25.000

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 – 2011

19.	Stowarzyszenie „Studio Integracji” Łódź	Zagraniczna promocja dokonań Stowarzyszenia „Studia Integracji” – tournée artystyczne podopiecznych z musicalem „Blżej Nieba” oraz wystawy artystyczne prac osób niepełnosprawnych „Naszej Galerii” pn. „Łódzkie, warte jest utrwalenia i pokazywania” promujących region łódzki	20.000
20.	Stowarzyszenie „Między Prosną a Wartą” Lokalna Grupa Działania Wieruszów	Wojewódzki Plener Rzeźbiarsko Malarski	9.900
21.	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Osobom Starszym „PULS” Łódź	X Artystyczny Przegląd Organizacji Pozarządowych „Łódź dawniej i dziś”	6.480
22.	STOWARZYSZENIE POLSKI SZLAK BURSZTYNOWY Wieluń	II Europejskie Święto Bursztynu 2008	50.000
23.	Stowarzyszenie ewangelizacyjno-Charytatywne „Mocni w Duchu” Łódź	„Kultura nie gryzie – Z teatrem za pan brat”	12.300
24.	Fundacja KINOFORMA Łódź	V Międzynarodowy Festiwal Animacji ReAnimacja	30.000
25.	Parafia Prawosławna p.w. Wszystkich Świętych Piotrków Trybunalski	Plener Malarski – Warsztaty Twórcze	19.000
26.	Polskie Stowarzyszenie „POMOC” Piotrków Trybunalski	Festiwal dziecięcych zespołów ludowych Województwa Łódzkiego „Tacy Patroni Zobowiązują”	34.201
27.	Stowarzyszenie „Mamy Wielkie Serca” Świnice Warckie	W krainie twórczości ludowej	14.000
	OGÓLEM		1.000.000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Tabela 6. Lista zadań publicznych Województwa Łódzkiego w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa narodowego z 2009 r.

L.p.	Wnioskodawca (nazwa, adres)	Nazwa zadania	Proponowana kwota dotacji
1.	Towarzystwo Fotograficzne im. Edmunda Osterloffa w Radomsku ul. Brzeźnicka 5 97-500 Radomsko	XV Ogólnopolski Plener Fotograficzny „Natura i Krajobraz 2009” „Nadpiliczne Krajobrazy-Sulejów”	10 000
2.	Towarzystwo Śpiewacze im. Stanisława Moniuszki ul. Brzeźnicka 5 97-500 Radomsko	V Międzynarodowy Festiwal Chóralny Wschód – Zachód – Zbliżenia Radomsko 2009	15 000
3.	Polski Związek Emerytów Rencistów i Inwalidów Zarząd Okręgowy w Łodzi ul. Piotrkowska 215 90-451 Łódź	Wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego, twórczości ludowej oraz ochrona unikalnych i zanikających zawodów i umiejętności artystycznych i ich warsztatów	5 000
4.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Zarząd Oddziału Dzielnicowego Łódź-Górna ul. Podhalańska 2a 93-224 Łódź	Organizacja i prowadzenie zajęć edukacyjno-kulturalnych, w tym z dziedziny edukacji regionalnej – dla dzieci i młodzieży z placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego TPD Łódź-Górna	15 000
5.	Związek Polskich Artystów Plastyków ul. Piotrkowska 86 90-103 Łódź	II Międzynarodowe Biennale Obrazu „QUADRO-ART 2009”	20 000
6.	Międzynarodowe Stowarzyszenie Promocji Sztuki Choreograficznej im. Sergiusza Diaghilewa ul. Gandhiego 4/29 91-012 Łódź	IV Międzynarodowy Konkurs Sztuki Choreograficznej im. Sergiusza Diaghilewa	75 000
7.	Towarzystwo Przyjaciół Miasta – Ogrodu Sokolniki ul. Ks. Brzóska 6 95-039 Sokolniki	Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej „XXI Muzyczne Lato” w Sokolnikach/Łódź	20 500

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 – 2011

8.	Stowarzyszenie Folkloru Miejskiego AGRafa ul. Działkowa 6 m. 21 97-300 Piotrków Tryb.	V Ogólnopolski Festiwal Kapel Podwórkowych Piotrków 2009	65 000
9.	Stowarzyszenie Promocji Kultury im. Aleksandra Tansmana ul. Krzyżowa 14 m. 51 91-457 Łódź	Festiwal – Kreatywność Artystyczna Dziecka – Spotkania	90 000
10.	Akademia Dziecka Stowarzyszenie ul. Wróblewskiego 65 94-035 Łódź	XXII Ogólnopolski a XIV Międzynarodowy Dziecięcy Festiwal Piosenki i Pieśni Religijnej	20 000
11.	Związek Ochotniczych Straży Pożarnych Rzeczypospolitej Polskiej Oddział Wojewódzki w Łodzi ul. Strażacka 1/3 93-318 Łódź	Wspieranie amatorskiego ruchu artystycznego – organizacja eliminacji rejonowych i wojewódzkich przeglądu orkiestr Ochotniczych Straży Pożarnych Województwa Łódzkiego	15 000
12.	Stowarzyszenie Miłośników OFF Kultury „SMOK” ul. Plac Zwycięstwa 190-312 Łódź	XII Festiwal Muzyki Filmowej	50 000
13.	Polskie Stowarzyszenie „POMOC” ul. Pijarska 4 97-300 Piotrków Trybunalski	II Festiwal Dziecięcych Zespołów Ludowych Województwa Łódzkiego „Tacy Patroni Zobowiązują”	35 000
14.	Stowarzyszenie Ewangelizacyjno-Charytatywne „Mocni w Duchu” ul. Sienkiewicza 60 90-058 Łódź	„Dotyk kultury w Anielsku”	10 000
15.	Stowarzyszenie Promocji Kultury Ludowej w Poddebicach ul. Łęczycka 16 99-200 Poddebice	Zorganizowanie warsztatów oraz przeglądu dorobku dziecięcych i młodzieżowych zespołów ludowych województwa łódzkiego w ramach regionalnej ścieżki edukacyjnej „Cztery pory roku w tradycji i kulturze naszych przodków”	10 000

16.	Stowarzyszenie „PROCINEMA” ul. Wólczańska 139 90-525 Łódź	Międzynarodowy Festiwal Filmów Dokumentalnych „Procinema DOKUMENT”	15 000
17.	Stowarzyszenie Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę Oddział Wojewódzki w Łodzi ul. Lubelska 9/11 93-129 Łódź	Konkurs dla młodzieży szkół ponadgimnazjalnych pt. „Zachować pamięć o losach Polaków zmuszonych do pracy niewolniczej przez III Rzeszę w latach 1939-1945”	4 500
18.	Parafia prawosławna pw. Wszystkich Świętych ul. Słowackiego 15 97-300 Piotrków Trybunalski	Plener Malarski – Warsztaty Ikonograficzne	15 000
19.	Stowarzyszenie Teatralno-Filmowe „EIKON” ul. Gdańska 98 lok. 5a 90-508 Łódź	Realizacja i prezentacja na terenie województwa łódzkiego spektaklu teatralnego pt. „Bleter” przygotowanego przez Teatr Fabryczny w Łodzi na podstawie tekstów warszawskiej i łódzkiej awangardy jidysz, w języku jidysz	10 000
OGÓLEM			500 000

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Ad. 7.

Dotacje z budżetu WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

Łączna dotacja Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków na przestrzeni analizowanych lat wynosiła **555 223,30 PLN**. Kwoty przyznane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w 2008 r. wyniosły 367 024,00 PLN, natomiast w 2009 r. 188 199,30 PLN. W dużej części przeznaczone były na konserwacje obiektów sakralnych na terenie parafii wnioskujących o dotacje. Największą kwotę w wysokości

72 093,00 PLN przyznano w 2008 roku na remont w obrębie pałacu przekształconego na Urząd Miasta w Złoczewie (stanowiła ona 77,3 % kwoty wnioskowanej).

Ad. 8.

Dotacje z **WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ**

Ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na projekty z zakresu ochrony dziedzictwa w roku 2008 przyznano dotacje w wysokości **984 085,18 PLN**, zaś w 2009 mniejszą kwotę wynoszącą **614 638,42 PLN**. Środki te przeznaczone były na przeprowadzenie ważnych rewaloryzacji założeń zieleni, wykonanie prac leczniczo-pielęgnacyjnych drzew w zabytkowych alejach oraz starodrzewów na terenie gmin.

W wyniku pozyskanych środków przeprowadzono np. rewaloryzację prestiżowych dla województwa obszarów zabytkowych takich jak park pałacowy w Nieborowie oraz aleja lipowa Arkadia – Nieborów.

Tabela 7. Dofinansowanie z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w latach 2008-2009

Lata	Liczba projektów	Przyznana kwota w PLN
2008	9	984 085,18
2009	8	614 638,42
Razem	17	1 598 723,60

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Ad. 9.

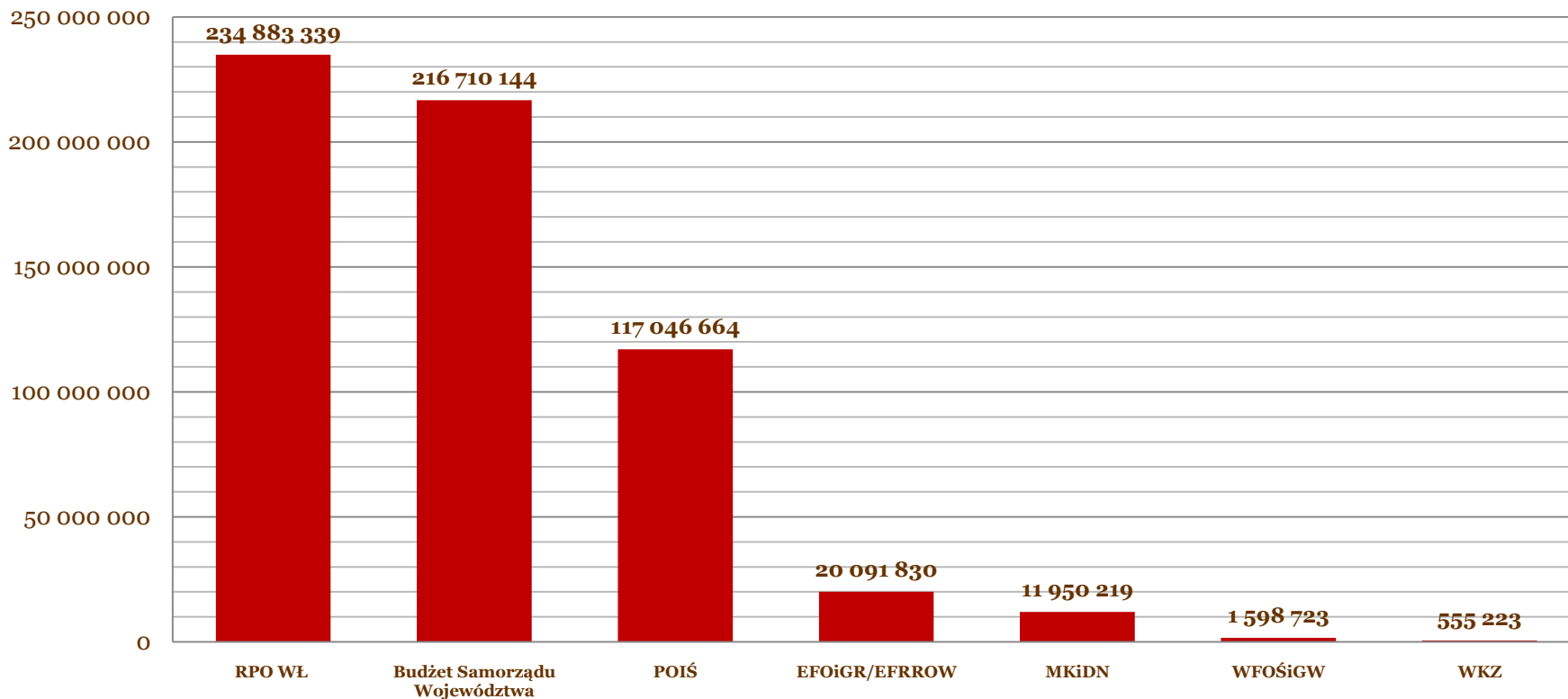
Dofinansowanie z budżetów

GMINNYCH JEDNOSTEK SAMORZĄDOWYCH

Jednostki samorządowe przeznaczały środki własne na promocję oraz zaktywizowanie twórczości i kultury lokalnej, imprezy kulturalne, renowację wartościowych obiektów sakralnych, świeckich i terenów zieleni, rozbudowę i odnowę infrastruktury kultury w gminach oraz na stworzenie brakujących dokumentów planistycznych dla gmin. Z uwagi na trudności w pozyskaniu konkretnych danych liczbowych dotyczących finansowania tych przedsięwzięć od samorządów lokalnych, niemożliwe było opracowanie całościowego zestawienia wysokości dotacji.

Podsumowując, w latach 2008 – 2009 w województwie łódzkim pozyskano środki pieniężne przeznaczone na dziedzictwo kulturowe regionu (rewitalizacje, rewaloryzacje, imprezy kulturalne i folklorystyczne, twórczość ludową) na łączną kwotę w wysokości **601 336 144,00 PLN**. Największe środki uzyskano na rewitalizacje zabytkowych obszarów w ramach „Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013” oraz „Wieloletniego Planu Inwestycyjnego”. Znaczącą kwotę otrzymano również z „Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013”.

Wykres 8. Kwoty dotacji (w PLN) projektów mających na celu zachowanie dziedzictwa kulturowego w województwie łódzkim wg wybranych źródeł finansowania w latach 2008-2009.

RPO WŁ - Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013

POIŚ - Program Operacyjny „Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013

Budżet Samorządu Województwa Łódzkiego (w tym Wieloletni Plan Inwestycyjny)

MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

EFOiGR - Europejski Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej

EFRROW - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

WKZ - Wojewódzki Konserwator Zabytków

WFOŚiGW - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi.

Szczegółowe zestawienie udzielonych dotacji - Załącznik 1.

3. SZCZEGÓŁOWE DZIAŁANIA REALIZACYJNE W LATACH 2008–2009 W KONTEKŚCIE PRZYJĘTYCH CELÓW I PRIORYTETÓW PROGRAMU

CEL OPERACYJNY I

OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO W POWIĄZANIU Z WALORAMI ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

W WPOnZ za szczególnie istotne uznano zagadnienia związane z kształtowaniem szeroko pojętego krajobrazu kulturowego połączonego z walorami środowiska przyrodniczego. Wiąże się to bezpośrednio z wciąż narastającym zjawiskiem niekontrolowanej urbanizacji i wkraczaniem zainwestowania na tereny cenne pod względem przyrodniczym i krajobrazowym. W konsekwencji, powstający chaos przestrzenny prowadzi często do utraty tożsamości oraz różnorodności kulturowej i przyrodniczej poszczególnych obszarów i wpływa na zmniejszenie ich walorów. W procesie ochrony powyższych wartości istotną rolę do spełnienia mają samorzady lokalne, które m.in. poprzez planowanie przestrzenne, powinny chronić istniejący, cenny krajobraz kulturowy oraz pielęgnować przejawy kultury ludowej charakterystyczne dla danego podregionu. Należy stwierdzić, że działania podejmowane na obszarze województwa w tym zakresie w latach 2008 – 2009 były znaczne, lecz wciąż wymagają kontynuacji. Zidentyfikowano obszary cenne pod względem krajobrazowym i przyrodniczym, które wymagają objęcia ochroną, nastąpił znaczny wzrost udziału społeczeństwa w kultywowaniu tradycji ludowych, podjęto szereg działań prowadzących do bardziej nowoczesnej i czynnej ochrony materialnej i niematerialnej spuścizny ludowej. Niewystarczające wydają się być działania związane z promocją i propagowaniem istniejącego dziedzictwa

folklorystycznego regionu (m. in. zbyt słaba jest działalność wydawnicza promująca obiekty).

Priorytet 1

Racjonalne kształtowanie struktur przestrzennych z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju

W celu racjonalnego kształtowania struktur przestrzennych z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju podjęto następujące działania:

1. ochrona i zachowanie tożsamości oraz różnorodności kulturowej i przyrodniczej regionu

- opracowano 3 studia historyczne; pierwsze z nich dotyczyło oceny wartości historycznych zespołów zabytkowych domów rodzinnych w Łodzi: na Księżym Młynie, Placu Zwycięstwa (dawnym Wodnym Rynku) oraz przy ulicy Ogrodowej, sfinansowane w ramach dotacji celowej Ministra Gospodarki; drugie opracowanie: „Uniejowskie strony; karty z przeszłości odległej, nieznannej i bliskiej Gminy Uniejów”, sfinansowane ze środków własnych gminy; trzecie studium dotyczyło wartości dziedzictwa kulturowego Łodzi i określiło granice stref ochrony konserwatorskiej, sfinansowane ze środków własnych gminy;

Wskaźnik monitorowany:

- liczba opracowanych studiów historycznych – 3
- liczba opracowanych katalogów budownictwa regionalnego – 0
- liczba opracowanych koncepcji pasm kulturowych – 0

2. tworzenie parków kulturowych

- utworzono 1 park kulturowy „Wzgórza Zamkowego w Sieradzu”, mający na celu ochronę cennych pozostałości dawnego założenia zamkowego zlokalizowanego na wzgórzu w dolinie Warty; projekt zakłada m. in. uporządkowanie zieleni oraz wyeksponowanie najważniejszego zachowanego obiektu architektonicznego - XIII-wiecznej rotundy; realizacja ta została wpisana do zadań RPO Województwa Łódzkiego na lata 2007-2013;
- prace prowadzone były w istniejącym parku kulturowym „Miasto Tkaczy” w Zgierzu, gdzie projekt zakładał przywrócenie historycznej zabudowy Rynku Nowego Miasta w obrębie ulic Narutowicza i Rembowskiego; znaczna część prac została już zakończona i sfinansowana ze środków unijnych;
- na etapie konsultacji pozostają koncepcje utworzenia kolejnych 4 parków kulturowych (Archeologicznego w Nowym Kawęczynie, Piastowskiego w Tumie oraz w Besiekierach i Samicach);

Wskaźnik monitorowany:

- liczba utworzonych parków kulturowych - 1

Park kulturowy „Miasto Tkaczy” w Zgierzu

Projektowany Park Kulturowy Besiekiery

Priorytet 2**Świadome kształtowanie tożsamości regionalnej i ochrona wartości niematerialnych województwa**

Kształtowanie tożsamości regionalnej to proces trudny i długotrwały. Odbywa się m. in. poprzez kreowanie miejsc, które są utożsamiane z regionem, cykliczne imprezy i wydarzenia. W omawianym okresie podjęto w tym zakresie następujące działania:

1. tworzenie, rozwój i promocja skansenów

- utworzono Skansen Miejskiej Architektury Drewnianej przy Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, w którym znalazły się domy rzemieślnicze charakterystyczne dla XIX w. miasta przemysłowego, kościół z Nowosolnej, willa letniskowa z obszaru Rudy Pabianickiej oraz budka dawnego przystanku tramwajowego ze Zgierza. Inwestycja finansowana była ze środków unijnych (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego) oraz budżetu Miasta Łodzi;
- utworzono skansen militarny na terenie Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Łodzi przy ulicy 6-go Sierpnia, gdzie zgromadzono ciekawe eksponaty wojskowe, m.in.czołg T-34, helikopter oraz odrzutowiec szkolno-bojowy „Iskra”;
- utworzono skansen - Regionalna Izba Ludowa przy „Oberży pod złotym prosiakiem” w Nieborowie, sfinansowany ze środków prywatnych;
- zapoczątkowano tworzenie skansenu w Klonowej, finansowane przez Stowarzyszenie Przyjaciół Gminy Klonowa i ze środków prywatnych,

- w 5 skansenach przeprowadzono prace mające na celu uatrakcyjnienie oferty (remonty, nowe obiekty itp.); były to skanseny w Maurzycach i Łowiczu, skansen „Niebowo” w Wincentynowie, skansen w Tarasce oraz Izba Wiejska w Siemkowicach;
- miasto Zduńska Wola przejęło skansen kolejowy w Karsznicach, co przyczyniło się do wzmożonych działań na rzecz rewaloryzacji i promocji obiektu;
- w kolejnych latach zakłada się powstanie obiektu „Żywy Skansen - Centrum Folkloru Polskiego” w Nagawkach, gdzie zlokalizowanych będzie kilkanaście obiektów (m. in. plebania mariawicka z miejscowości Lipka, karczma oraz drewniane chaty);
- istnieje koncepcja utworzenia skansenu w Tumie - Kwiatkówku, w miejscu odkrycia pozostałości wczesnopiastowskiego grodziska;
- w ramach działań promocyjnych wydano 6 informatorów związanych z dziedzictwem folklorystycznym: informator „Muzeum w Łowiczu/Skansen w Maurzycach”, zestaw widokówek i folderów dotyczących Sieradzkiego Parku Etnograficznego oraz pocztówek o Sieradzu, folder o Zagrodzie Ludowej w Lipcach Reymontowskich, folder promocyjny Oberży i Regionalnej Izby Ludowej;

Wskaźnik monitorowany:

- liczba utworzonych skansenów - 4
- liczba folderów promocyjnych nt. skansenów - 6

2. promocja działalności artystycznej, twórczości ludowej i ludowych produktów regionalnych oraz identyfikacja i promocja tradycyjnych form działalności gospodarczej

- coroczna organizacja wielu wydarzeń o charakterze folklorystycznym (w ciągu 2 lat około 900 imprez); do najbardziej znanych wydarzeń tego typu o znaczeniu ponadlokalnym należą m. in.:
 - Wędrowny Festiwal Filharmonii Łódzkiej - „Kolory Polski”,
 - Jarmark Województwa Łódzkiego w Łodzi,
 - Ogólnopolskie Dożynki Ogrodnicze - Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw w Skierniewicach organizowane od ponad 30 lat,
 - Dożynki Prezydenckie w Spale, których idea zrodziła się w okresie międzywojennym,
 - układanie dywanów kwiatowych w Spicymierzu – związane z corocznym świętem w Dzień Bożego Ciała,
 - Święto Róży w Kutnie,
 - Dzień Reymonta w Łodzi i Lipcach Reymontowskich,
 - Turnieje rycerskie w Łęczycy, Sulejowie i Uniejowie;
- identyfikacja i promocja działalności twórców ludowych, których liczbę w regionie szacuje się na ok. 500 osób; do najpopularniejszych przejawów ich działalności należą m.in.: tkactwo, malarstwo, rzeźbiarstwo i wycinankarstwo;
- identyfikacja i promocja produktów regionalnych będących wyróżnikiem odrębności i specyfiki kulturowej podregionów; w latach 2008-2009 na listę Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi wpisano 41 produktów regionalnych z terenu województwa łódzkiego (łącznie jest ich obecnie 54, co pod względem liczby wpisów lokuje region na 6 miejscu w Polsce); pośród wyrobów regionalnych z województwa znajdują się 2 produkty

mleczne, 8 mięsnych, 17 piekarniczych i cukierniczych, 2 oleje i tłuszcze, 1 miód, 11 przetworów z owoców i warzyw, 10 gotowych dań i potraw oraz 3 napitki; dodatkowo wiele gmin posiada także inne charakterystyczne dla nich potrawy, które jednak nie są oficjalnie zakwalifikowane jako produkty regionalne (w ankiecie wymieniono 22 takie produkty);

- rozwój gospodarstw agroturystycznych mających w swojej ofercie tradycyjne elementy kultury ludowej; na terenie województwa w analizowanym okresie funkcjonowało ponad 100 takich gospodarstw;
- powstanie ok. 70 opracowań w postaci broszur i folderów promocyjnych traktujących o podregionach kulturowych danego regionu, dla poszczególnych jednostek terytorialnych lub instytucji branżowych (np. muzeów), m. in.:
 - monografia gminy Czarnożyły, finansowana ze środków własnych gminy,
 - monografia miasta Głowna, finansowana ze środków własnych gminy,
 - „Mapa Folkloru”, wydana przez Departament Promocji i Współpracy Zagranicznej Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi,
 - folder „Produkty tradycyjne województwa łódzkiego”, wydany przez Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.
- broszura gospodarstw agroturystycznych biorących udział w konkursie Złota Grusza wydana przez Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba imprez o charakterze folklorystycznym - ok. 900
- liczba opracowań i folderów promocyjnych o podregionach kulturowych województwa - ok. 70
- liczba ludowych produktów regionalnych – 41
- liczba twórców ludowych - ok. 500
- liczba gospodarstw agroturystycznych, posiadających ofertę turystyczną wykorzystującą elementy kultury ludowej - ponad 100.

Szczegółowe zestawienie działań realizujących Cel Operacyjny I - Załącznik 4.

Utworzenie Skansenu Miejskiej Architektury Drewnianej w Łodzi w ramach projektu „Tradycja i Kultura Włókienniczej Łodzi”

Imprezy folklorystyczne w Łowiczu

Dni Bolimowa

Wnioski

W efekcie realizacji Celu Operacyjnego I „Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego w powiązaniu z walorami środowiska przyrodniczego” szczególną uwagę zwraca rosnąca liczba odbywających się imprez folklorystycznych stanowiących podstawę wzrostu identyfikacji społeczności lokalnej z kulturą regionu. Duże znaczenie w przybliżeniu niematerialnego dziedzictwa odgrywają odbywające się warsztaty twórców ludowych organizowane w celu ożywienia skansenów. Problem stanowi jednak niewystarczająca ich promocja.

Niestety działania podejmowane w ramach ochrony krajobrazu są ciągle niewystarczające, wiele z nich wymaga intensyfikacji lub podjęcia:

- 1. opracowane studia historyczne nie odnoszą się do całego terenu województwa, a tym samym nie obrazują walorów i potrzeb ochrony wielu cennych obszarów i obiektów; wskazane jest zatem podjęcie kolejnych prac studialnych, które pozwolą na zachowanie istniejącego dziedzictwa kulturowego i poprawę jego stanu;**
- 2. w celu zachowania i przybliżenia mieszkańcom regionu specyficznych form budownictwa występujących w poszczególnych podregionach kulturowych konieczne jest rozpoczęcie prac nad katalogiem budownictwa regionalnego; przyczyni się to do wprowadzenia regionalnych wzorców architektonicznych i kształtowania ładu przestrzennego, który staje się coraz większą wartością ogólnospołeczną;**
- 3. samorządy lokalne wykazywały niewielką aktywność w podejmowaniu działań na rzecz tworzenia parków kulturowych,**

traktując je często jako ograniczenie procesów inwestycyjnych; mimo znacznej liczby obszarów zdiagnozowanych do objęcia tą formą ochrony w skali województwa, utworzono jedynie 1 park kulturowy; zaniechania w tym zakresie mogą przyczynić się do degradacji terenów cennych i mających potencjał rozwojowy w postaci elementów dziedzictwa kulturowego;

- 4. przeznaczane środki finansowe na rewaloryzację skansenów były niewystarczające, co negatywnie wpłynęło na stan zachowania obiektów tam zgromadzonych;**
- 5. działania promujące materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu były podejmowane w zbyt małej skali, a brak informacji o odbywających się imprezach kulturowych wpływał negatywnie na wizerunek województwa i przyczyniał się do obniżenia rangi kulturowej regionu; brak było także działań propagujących tradycyjne produkty regionalne – mimo ich znacznej ilości nie są one rozpoznawalne i kojarzone z regionem łódzkim.**

CEL OPERACYJNY II**OCHRONA HISTORYCZNYCH MIAST I WSI REGIONU**

W WPOnZ za jedno z najważniejszych uznano zagadnienia związane z ochroną historycznych układów i struktur przestrzennych miast i wsi. Wiąże się to bezpośrednio z problemami rozwoju przestrzennego, kształtowaniem ładu i tożsamości regionalnej. Na terenie województwa znajduje się wiele miejscowości, w których zachowały się dawne układy urbanistyczne wymagające kompleksowych prac rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych oraz dbałości o ich unikatowy zabytkowy charakter. Największa skala potrzeb związanych zarówno z odnową silnie zdegradowanych struktur przestrzennych, jak i aspektami społecznymi, występuje w Łodzi i wymaga interwencji z poziomu państwa.

Działania podejmowane w województwie w latach 2008-2009 dotyczyły zarówno rewitalizacji układów urbanistycznych, jak i ruralistycznych, a także zdegradowanych obszarów przemysłowych, powojсковych, terenów zieleni i obiektów zabytkowych. Proces przywracania wartości historycznym strukturom miast i wsi w analizowanym okresie przyniósł wymierne efekty w postaci wielu zrewaloryzowanych przestrzeni publicznych. Najlepsze realizacje poszczególnych inwestycji nagradzane były m. in. przez Łódzki Oddział Towarzystwa Urbanistów Polskich, które nagrodziło 10 zrewaloryzowanych obszarów. W roku 2008 były to:

- Skansen miejskiej architektury drewnianej w Łodzi,
- Kompleks turystyki uzdrowiskowej „Termy Uniejów”,
- Kompleks Sportowo–Rekreacyjny w Szczercowie,
- Strefa śródmiejska w Zgierzu,
- Łęczycka Starówka,
- Trakt Wielu Kultur w Piotrkowie Trybunalskim,

- Planty Wieluńskie im. Jana Pawła II,
- Park Miejski w Łęczycy,
oraz w roku 2009:
- Kompleks Dydaktyczno–Sportowy „SOLPARK” w Kleszczowie,
- Park Ocalałych w Łodzi.

Przyznawane nagrody stanowią formę pozafinansowego motywatora dla samorządów i uświadamiają, że pozyskiwanie funduszy na rewaloryzację zabytków (ochrona dziedzictwa kulturowego) powinno być priorytetem w polityce lokalnej i regionalnej. Jednocześnie należy stwierdzić, że w dalszym ciągu podejmowane działania w większości przypadków nie miały charakteru systemowego i zintegrowanego.

Dla samorządów lokalnych podstawowym dokumentem w procesie rewitalizacji jest Lokalny Program Rewitalizacji. Na obszarze województwa w 2009 roku 14 miast posiadało opracowane LPR, które stanowiły element ubiegania się o zewnętrzne środki finansowe. Były to: Łódź, Łęczyca, Łowicz, Zgierz (2 programy), Rzgów, Pabianice, Krośnice, Kutno, Tomaszów Mazowiecki, Sieradz, Piotrków Trybunalski, Skierniewicach, Radomsko oraz Bełchatów. W latach 2008-2009 obowiązywało również 6 programów rewitalizacji układów ruralistycznych. Dotyczyły one następujących wsi: Kiernozia, Bolimów, Burzenin, Kodrań, Stróża i Nieborów.

Priorytet 3**Przywrócenie wartości i walorów przestrzennych miast**

W celu przywracania wartości i walorów przestrzennych miast w latach 2008 – 2009 przeprowadzono następujące działania:

1. rewitalizację układów urbanistycznych oraz ochronę obiektów zabytkowych „in situ”

- opracowano lub zaktualizowano 12 programów rewitalizacji, zarówno dla konkretnych obszarów wymagających działań naprawczych, jak i całych układów urbanistycznych;
- przeprowadzono prace rewitalizacyjne układów miejskich w 13 ośrodkach: Łęczycy, Sieradza, Wielunia, Rzgowa, Przedborza, Zgierza, Łodzi, Uniejowa, Piotrkowa Trybunalskiego (2 inwestycje), Bełchatowa, Głowna, Krośniewic, Łowicza; stopień zaawansowania podjętych działań był bardzo różny - w niektórych przypadkach prace były w fazie początkowej, w innych inwestycje dobiegały końca. Do zrealizowanych inwestycji należą m. in. Trakt Wielu Kultur w Piotrkowie Trybunalskim oraz przebudowa Placu Dąbrowskiego w Łodzi, natomiast wśród inwestycji będących w toku prac, na szczególną uwagę zasługuje rewitalizacja centrum miasta Bełchatowa (projekt pn. „Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i otoczenia biznesu poprzez rozbudowę i przebudowę infrastruktury miejskiej Bełchatowa”) oraz renowacja zespołu dawnej Kolegiaty Prymasowskiej wraz z Parkiem Błonie w Łowiczu; realizacje te były finansowane w znacznej części z RPO WŁ 2007 – 2013 oraz środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- utworzono 16 stref ochrony konserwatorskiej, które pozwoliły objąć ochroną obiekty zabytkowe w ich naturalnym krajobrazie („in situ”);

w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego uwzględniono strefy wpisane do rejestru (Skierniewice, Łowicz) oraz wyznaczono nowe m. in. w Sieradzu i Aleksandrowie Łódzkim; zadanie te były realizowane ze środków własnych samorządów lokalnych;

- zrealizowano 3 obwodnice miast historycznych: Radomska, Krośniewic i Łowicza; działania te przyczyniły się do powstrzymania procesu degradacji zabytkowych obszarów miejskich, przede wszystkim poprzez wyprowadzenie ruchu tranzytowego z historycznych centrów miast.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba programów rewitalizacji miejskich układów urbanistycznych - 12
- liczba przeprowadzonych rewitalizacji - 14
- liczba utworzonych stref ochrony konserwatorskiej - 16
- liczba zrealizowanych obwodnic centrów miast historycznych - 3

2. rewaloryzację miejskich terenów zieleni

- powstało 9 programów rewaloryzacji terenów zieleni w 7 miastach: Wieruszowie i Łodzi (po 2) oraz w Krośniewicach, Pabianicach, Tomaszowie Mazowieckim, Bełchatowie i Skierniewicach;
- podjęto 25 działań rewaloryzacyjnych w 16 miastach: Bełchatowie, Łodzi i Wieluniu (po 3 inwestycje), Piotrkowie Trybunalskim, Rawie Mazowieckiej i Żychlinie (po 2), Łęczycy, Złoczewie, Poddębicach, Tomaszowie Mazowieckim, Łasku, Sieradzu, Żelowie, Przedborzu, Rzgowie i Strykowie (po 1); inwestycje finansowane były zarówno ze środków własnych miast, jak również ze środków zewnętrznych (przede wszystkim unijnych i pochodzących z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej); podejmowano działania dotyczące rewaloryzacji zieleni w obrębie zabytkowych układów

przestrzennych (np. na terenie Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej przy ul. Tymienieckiego), odnowy istniejących parków (m.in. w Łęczycy), tworzenia nowych parków na obszarach niezagospodarowanych (Park Ocalałych w Łodzi), zagospodarowania lub renaturyzacji dolin rzecznych (rzeka Rawka w Rawie Mazowieckiej, Rakówka w Bełchatowie, Sokołówka w Łodzi);

- zostały podjęte prace rewaloryzacyjne dotyczące obiektów cmentarnych w 7 miastach: Piotrkowie Trybunalskim, Wieluniu, Skierniewicach, Łowiczu, Rawie Mazowieckiej, Żelowie oraz Łodzi (na 2 nekropoliach).

Wskaźnik monitorowany:

- liczba programów rewaloryzacji terenów zieleni - 9
- liczba przeprowadzonych rewaloryzacji terenów zieleni - 25
- liczba obiektów cmentarnych poddanych pracom konserwatorskim - 8

3. rewitalizacje zdegradowanych terenów miejskich

- opracowano 4 programy rewitalizacji terenów mieszkaniowych (2 w Zgierzu, po 1 w Krośniewicach, Sieradzu), natomiast w 2 obowiązujących dokonano korekty (w Pabianicach i Łodzi);
- zrealizowano 2 projekty rewitalizacyjne dotyczące zdegradowanych terenów mieszkaniowych: w Łęczycy (termomodernizacja obiektów mieszkaniowych w obrębie strefy konserwatorskiej) oraz w Łodzi (rewitalizacja śródmiejskiego obszaru Łodzi położonego w obrębie ul. Piotrkowskiej, Tuwima, Kilińskiego i Piłsudskiego przewidziana na lata 2006-2013 – w analizowanym okresie wykonano część prac);
- opracowano 6 programów rewitalizacji dla obszarów przemysłowych w Sieradzu, Krośniewicach, Zgierzu, Łodzi, Kutnie i Skierniewicach,

natomiast w 2 programach dla terenów Łodzi i Pabianic dokonano korekty;

- zrealizowano 3 inwestycje w zdegradowanych obszarach przemysłowych: w Skierniewicach (zabytkowy peron; środki własne miasta oraz środki UE), Żychlinie (adaptacja pomieszczeń po byłym zakładzie mleczarskim); rozpoczęto rewitalizację EC1 w ramach projektu Nowe Centrum Łodzi. Dodatkowo w opisywanym okresie w stolicy województwa realizowano również wiele inwestycji prywatnych nie wynikających z przyjętego programu rewitalizacji, które nadały nowe funkcje (biurowe, mieszkalne itp.) i przywróciły blask obiektom przemysłowym; są to m.in. rewaloryzacja dawnej przędzalni Scheiblera na Księżym Młynie (adaptacja na lofty, ukończenie inwestycji w maju 2010 r.), rewitalizacja fabryki Daubego przy ul. Wólczańskiej (biurowiec „Synergia”) oraz biurowca „Zenit” przy ul. Sienkiewicza.
- opracowano 2 programy rewitalizacji zdegradowanych obszarów powojсковych: w Skierniewicach (zabytkowe koszary) i Zgierzu (zmiana planu miejscowego terenu byłej jednostki wojskowej);
- w obrębie terenów powojсковych rozpoczęto prace w Skierniewicach w celu adaptacji na potrzeby Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, oraz w Wiśniowej Górze k/Łodzi gdzie tereny Wojskowej Akademii Medycznej zostały przekazane przez Agencję Mienia Wojskowego na potrzeby gminy (budynki wyremontowano i stworzono w nich mieszkania komunalne).

Wskaźnik monitorowany:

- liczba programów rewitalizacji terenów mieszkaniowych – 6
- liczba programów rewitalizacji terenów przemysłowych – 8
- liczba programów rewitalizacji terenów powojсковych – 2
- liczba przeprowadzonych rewitalizacji terenów mieszkaniowych – 2
- liczba przeprowadzonych rewitalizacji terenów przemysłowych - 3 + liczne rewitalizacje prywatne w Łodzi
- liczba przeprowadzonych rewitalizacji terenów powojсковych – 2

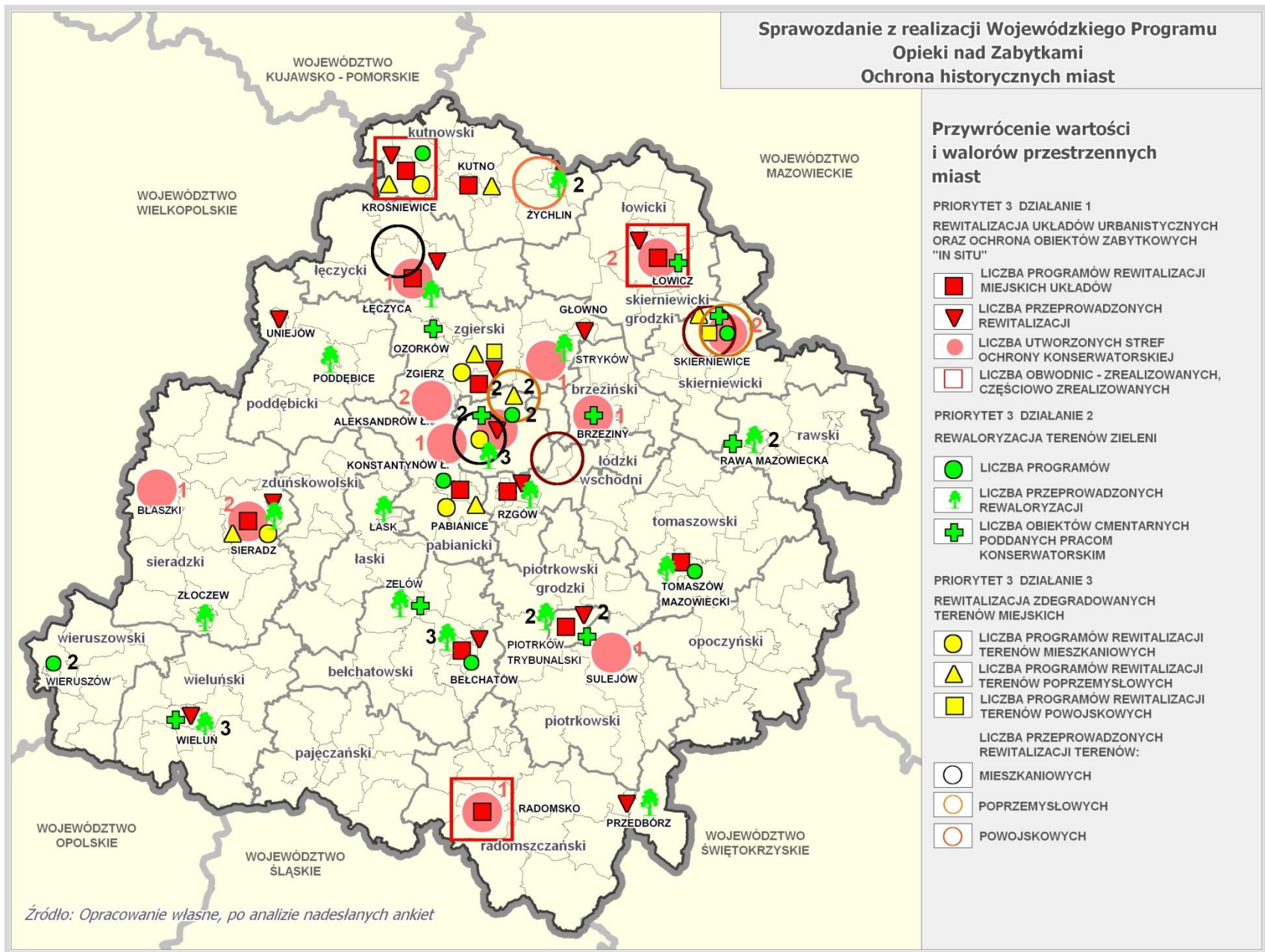
Rewitalizacja Starego Miasta w Piotrkowie Trybunalskim

Rewitalizacja strefy śródmiejskiej w Zgierzu

Rewitalizacja koszar w Skierzwicah

Priorytet 4

Ochrona układów ruralistycznych

W celu ochrony zabytkowych układów wiejskich, często z czytelnymi formami pierwotnego rozplanowania, podjęto następujące działania:

1. rewitalizacje układów ruralistycznych oraz ochronę obiektów zabytkowych „in situ”

- opracowano 6 programów rewitalizacji w obrębie struktur wiejskich;
- prowadzono działania rewitalizacyjne w obrębie 18 obszarów ruralistycznych: Skotnikach, Nieborowie, Bogdanowie, Białaczowie, Besiekierach, Dmosinie, Starym Gostkowie, Jeżowie, Pławnie, Lututowie, Ujeździe, Toporowie, Zadzimiu, Rogowie, Marzeninie, Gidlach oraz Piątku i Drzewicy zakres przeprowadzanych prac był bardzo zróżnicowany; większość inwestycji finansowana była z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej - Sekcja Orientacji;
- utworzono 2 strefy ochrony konserwatorskiej w obrębie układu miejscowości Nieborów;
- zrealizowano 1 obwodnicę miejscowości z zabytkowym układem przestrzennym - drogę obwodową Bolimowa w kierunku Nieborowa.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba programów rewitalizacji układów ruralistycznych – 6
- liczba przeprowadzonych rewitalizacji układów ruralistycznych – 18
- liczba utworzonych stref ochrony konserwatorskiej – 6
- liczba zrealizowanych obwodnic układów ruralistycznych – 1

2. rewitalizacje wiejskich założeń zieleni komponowanej

- w latach 2008–2009 wykonano 19 programów rewitalizacji terenów zieleni na obszarach wiejskich; dotyczyły one m.in. zabytkowych parków

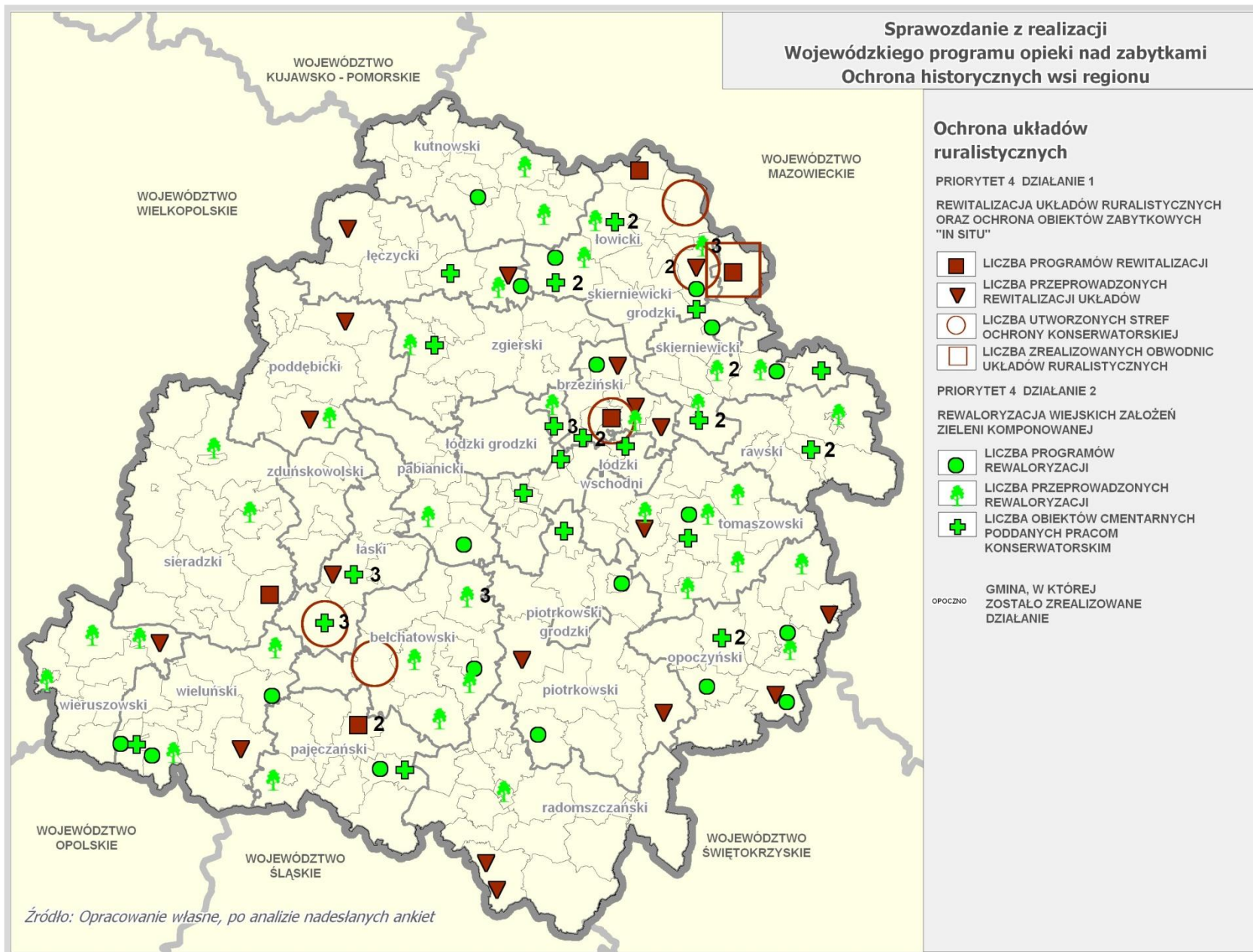
(dworskich, przypałacowych itp.), a także zabytkowych alei czy też zagospodarowania części wsi;

- rozpoczęto prace w zakresie 39 przedsięwzięć mających na celu odnowę wiejskich terenów zieleni; inwestycje dotyczyły takich dziedzin jak: rewitalizacja zabytkowych parków, rewaloryzacja alei drzew, zagospodarowanie terenów nad zbiornikami wodnymi czy utworzenie nowych parków w obrębie historycznej struktury wsi; duża część przedsięwzięć była finansowana z Europejskiego Funduszu Rolnego na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- w 2009 roku na liście preferencyjnej zabytkowych parków i ogrodów, w których prace mają być dofinansowane z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej umieszczono 7 parków z terenu województwa;
- w latach 2008-2009 prowadzono prace na 28 nekropoliach wiejskich - odnowiono zarówno pojedyncze groby czy kwatery, jak i całe cmentarze; różne były także źródła finansowania inwestycji - najczęściej były to środki własne (gmin, województwa itp.), ale np. część prac na terenie obiektów o charakterze wojskowym (kwatery, cmentarze wojenne itp.) było współfinansowanych przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba programów rewaloryzacji terenów zieleni – 19
- liczba przeprowadzonych rewaloryzacji terenów zieleni – 39
- liczba obiektów cmentarnych poddanych pracom konserwatorskim - 28

Szczegółowe zestawienie działań realizujących Cel Operacyjny II - Załącznik 5.

Wnioski

Działania podjęte dla realizacji Celu Operacyjnego II „Ochrona historycznych miast i wsi regionu” były bardzo znaczące jeśli chodzi o skalę i wysokie środki finansowe uzyskane na przeprowadzenie procesów rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych zarówno ośrodków urbanistycznych, jak i ruralistycznych. Problemami pozostającymi do rozwiązania w tym zakresie są:

- 1. zbyt mała powierzchnia obszarów województwa objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, co skutkuje brakiem ochrony wielu cennych struktur przestrzennych w postaci stref ochrony konserwatorskiej; problemy stwarza także procedura wpisania zabytkowych układów przestrzennych do rejestru zabytków;**
- 6. brak systemowych rozwiązań dla Łodzi;**
- 7. nadal niewystarczające środki finansowe, mimo tendencji wzrostowej, przeznaczane na cele związane z rewitalizacją i rewaloryzacją struktur oraz obiektów zabytkowych w stosunku do istniejących potrzeb;**
- 8. zbyt mała liczba przeprowadzonych rewitalizacji i rewaloryzacji terenów mieszkaniowych, które wymagają działań naprawczych przede wszystkim ze względu na stan techniczny obiektów oraz zagospodarowanie przestrzeni publicznych; działania te powinny wiązać się także z procesem kształtowania funkcji użyteczności publicznej;**
- 9. duża liczba zdegradowanych obszarów przemysłowych i powojaskowych, wymagających kompleksowych działań**

związanych zarówno ze zmianą funkcji, jak i sposobu zagospodarowania przestrzeni; podjęte prace dotyczyły jedynie niewielkiej części tych obszarów;

- 10. brak działań zmierzających do wpisania na ministerialną listę preferencyjnych parków i ogrodów, cennych założeń zieleni z terenu Łodzi;**
- 11. zbyt mała liczba realizowanych obwodnic historycznych centrów miast i wsi.**

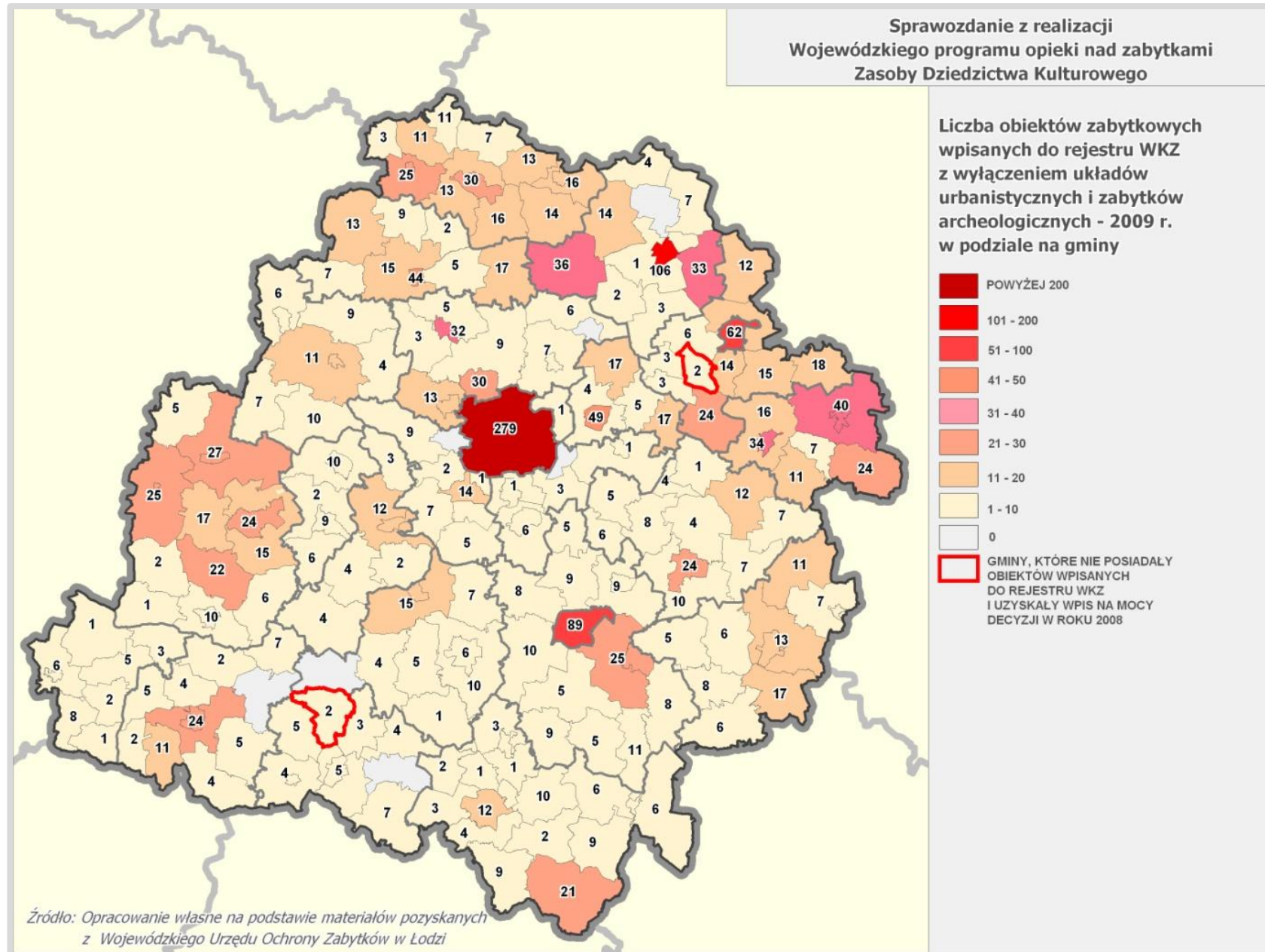
CEL OPERACYJNY III**ZACHOWANIE MATERIALNYCH WALORÓW REGIONALNEGO
DZIEDZICTWA KULTUROWEGO**

Województwo łódzkie charakteryzuje się cennymi walorami regionalnego dziedzictwa kulturowego. Na pierwszy plan wysuwają się zabytki nieruchome. Region może poszczycić się m.in. dobrze zachowanymi zabytkami romańskimi oraz unikatowym dziedzictwem przemysłowym. Ogólna liczba zabytków wpisanych do rejestru na terenie województwa łódzkiego wynosi około 2 170, przy czym należy zaznaczyć, że decyzja może obejmować kilka obiektów zabytkowych (np. jedna decyzja może zawierać kilka obiektów zabytkowych). Najwięcej obiektów zabytkowych posiadają miasta: Łódź (279), Łowicz (106) i Piotrków Trybunalski (89). Gminą wiejską o największej liczbie obiektów zabytkowych są Bielawy (36), natomiast gminami nieposiadającymi obiektów wpisanych do rejestru są: Strzelce Wielkie, Rusiec, Andrespol i Chaśno. W 2008 roku wpisano do rejestru WKZ kilka obiektów na terenie gmin Godzianów i Kielczygłów, które nie posiadały wcześniej zabytków rejestrowych. Jedyne miastem w województwie, które nie posiada obiektów chronionych na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest Głowno.

„WPOnZ...” za najbardziej istotny problem w tym zakresie uznał niewystarczające działania naprawcze dla poprawy stanu zabytków. Szczególnie dotyczy to 152 zabytków uznanych za reprezentatywne na etapie opracowywania WPOnZ. W analizowanym okresie przeprowadzono prace konserwatorskie w obrębie 86 obiektów i obszarów uznanych za reprezentatywne, co stanowi 56,57% wszystkich

reprezentatywnych obiektów. Należy podkreślić, iż 9 obiektów nie wymagało już podejmowania prac uwagi na wcześniej przeprowadzone remonty kapitalne. Generalnie należy stwierdzić, że wyróżnione obiekty są w coraz lepszym stanie technicznym. Kilka pozostaje niestety nadal w złym stanie technicznym np. klasztor w zespole klasztornym Panien Dominikanek w Piotrkowie Trybunalskim, parowozownia w Skierniewicach, zespół zamkowo-parkowy Bykowskich, zameczek w Białej Rawskiej (podjęto wstępne prace remontowe), czy dwór w miejscowości Ustków, oraz zespół dworca kolejowego w Piotrkowie Trybunalskim (trwają przygotowania do przeprowadzenia kompleksowego remontu). Najwięcej obiektów odnowiono w Łodzi, na kolejnych miejscach pod względem liczby obiektów poddanych pracom konserwatorskim znalazły się: Piotrków Trybunalski (6), Skierniewice i Łowicz (po 4) oraz Pabianice, Sieradz, Wieluń, Łęczyca, Rawa Mazowiecka, Brzeziny i Przedbórz (po 2).

Szczegółowe zestawienie stanu obiektów reprezentatywnych - Załącznik 2.

Niezwykle istotne jest podjęcie działań w celu uznania najcenniejszych zabytków za pomniki historii, co stanowi warunek konieczny w przypadku starań o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Uznanie danego obiektu za pomnik historii to prestiż oraz gwarancja jego właściwej ochrony. Niestety, w województwie łódzkim do tej pory jeszcze żaden zabytek nie został objęty tą formą ochrony. Podjęto natomiast działania w celu identyfikacji najcenniejszych obszarów i obiektów jako pretendujących do uznania za pomnik historii. Zdiagnozowano 26 obszarów i obiektów zabytkowych.

W regionie znajdują się także ciekawe zabytki archeologiczne oraz niezwykle interesujące placówki muzealne prezentujące różnorodne zbiory, które również wymagają właściwej ochrony i promocji.

Podstawowym problemem dotyczącym stanowisk archeologicznych jest ich identyfikacja. Prowadzone w tym zakresie działania wymagają kontynuacji. Ważną kwestią jest także zwiększenie świadomości władz i społeczności lokalnych w zakresie konieczności ochrony zabytków archeologicznych. W latach 2008-2009 zidentyfikowano liczne nowe stanowiska archeologiczne. Biorąc pod uwagę liczbę i zakres inwestycji na terenie województwa (zwłaszcza związanych z budową dróg szybkiego ruchu) należy przypuszczać, że trend ten w najbliższej przyszłości utrzyma się lub nawet ulegnie wzmocnieniu. Pozytywnym zjawiskiem jest uwzględnianie ochrony archeologicznej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, natomiast wzmózonych działań wymaga organizacja i promocja wystaw i imprez o charakterze archeologicznym. Największą placówką w regionie eksponującą tego rodzaju zbiory było Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi,

które pozyskuje zbiory głównie poprzez prowadzenie badań własnych na terenie całego kraju. Wystawy o tematyce archeologicznej organizowane były także w muzeach regionalnych, należy tu wymienić m. in. wystawę archeologiczną w Muzeum Miasta Zgierza oraz wystawę „Baszków. Badania archeologiczne 2008” w Muzeum Okręgowym w Sieradzu. Za miejsce ekspozycji zabytków archeologii można także uznać Pawilon Wystawowy w Bolesławcu.

Największe nagromadzenie zabytków ruchomych występuje w placówkach muzealnych. Niezwykle ważnym zagadnieniem w tym zakresie jest odpowiedni sposób ekspozycji i promocji posiadanych zbiorów. Tylko nowoczesne techniki prezentacji, połączone z interesującą aranżacją są w stanie zadowolić współczesnego zwiedzającego. Poza tym należy zadbać o odpowiednią ochronę posiadanych zbiorów na pierwszy plan wysuwa się tutaj ochrona przeciwpożarowa i zabezpieczenie od włamań. Drugim miejscem powszechnego występowania zabytków ruchomych, są obiekty sakralne, gdzie najistotniejsze wydaje się ich odpowiednie zabezpieczenie, ze szczególnym uwzględnieniem zabytkowych obiektów drewnianych. W analizowanym okresie przeprowadzono znaczną liczbę działań mających na celu promocję i ochronę muzeów wraz z ich zasobami oraz ochronę sztuki sakralnej. Niemniej jednak skala potrzeb wymaga stałej interwencji w tym zakresie.

Priorytet 5

Ochrona zabytków nieruchomych

W celu ochrony zabytków nieruchomych na obszarze województwa w latach 2008–2009 podjęto następujące działania:

1. wspieranie inicjatyw dotyczących uznania za pomnik historii

- w Łodzi opracowano specjalny elaborat dotyczący wpisu obszarów miasta na listę pomników historii; ponadto przeprowadzono analizy najbardziej wartościowych obiektów zabytkowych oraz opracowano materiały historyczno-architektoniczne; prace sfinansowano w ramach dotacji celowych;
- zorganizowano konferencję naukową pt.: „Zakres i granice ingerencji konserwatorskiej w adaptacji obiektów i zespołów przemysłowych”, którą sfinansowano ze środków własnych miasta oraz w ramach dotacji celowej;
- w trakcie opracowywania jest wniosek o uznanie za pomnik historii dziedzictwa kulturowego Łodzi w postaci elementów kulturowych miasta przemysłowego m. in. unikalnych założeń fabryczno-rezydencjonalnych, ulicy Piotrkowskiej, unikatowych nekropolii;
- poza Łodzią z terenu województwa w opracowaniu były 4 wnioski - kościoły w Łowiczu, Opactwo oo. Cystersów w Podklasztorzu, założenie Arkadia – Nieborów oraz założenie przestrzenne w Tumie;

Wskaźnik monitorowany:

- liczba zabytków uznanych za pomnik historii – o
- liczba parków kulturowych uznanych za pomnik historii - o

2. prace konserwatorskie w obiektach zabytkowych

- podjęto prace modernizacyjne i remontowe w 86 obiektach oraz zespołach obiektów wytypowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jako reprezentatywne w trakcie sporządzania „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami”; miały one różny zakres - począwszy od zgromadzenia dokumentacji potrzebnej do rozpoczęcia inwestycji, przez drobne prace bieżące, na generalnym remoncie kończąc; objęły wiele niezwykle cennych obiektów i obszarów, w tym: kościoły (m. in. w Strońsku i Naramicach), klasztory (np. w Piotrkowie Trybunalskim i Brzezinach), budowle obronne (m. in. zamek w Drzewicy i mury obronne w Wieluniu), obiekty użyteczności publicznej (m. in. peron dworcowy i ratusz w Skierniewicach), założenia pałacowo-parkowe (np. w Nieborowie), założenia dworsko-parkowe (np. w Dłutowie), założenia parkowe (m.in. park romantyczny w Arkadii oraz park Źródlika w Łodzi), nekropolie (Cmentarz Stary i Żydowski w Łodzi), zabytki techniki (wiatrak w Solcy Wielkiej) oraz zespoły architektoniczno-urbanistyczne (zespół ulicy Piotrkowskiej, kompleksy fabryczno-rezydencjonalno-mieszkalne K. Scheiblera i I. Poznańskiego w Łodzi oraz: zespół ulicy Długiej w Zgierzu);
- przeprowadzono różnego rodzaju remonty i adaptacje obiektów zabytkowych (w większości sakralnych) nie zamieszczonych na liście obiektów reprezentatywnych wytypowanych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków podczas sporządzaniu programu. Wśród nich znalazły się m.in. cenne obiekty zabytkowe

takie jak: ruiny zamku w Inowłodzu czy wille i pałace łódzkich fabrykantów (m. in. Z. Richtera czy A. Stillera).

Wskaźnik monitorowany:

- liczba przeprowadzonych działań konserwatorskich w obiektach wytypowanych przez WKZ w trakcie sporządzania programu - 86 (w tym założenia architektoniczno-urbanistyczne i nekropolie, w ramach których wyremontowano kilkadziesiąt obiektów).

Priorytet 6

Ochrona zabytków archeologicznych

W celu ochrony zabytków archeologicznych na obszarze województwa w latach 2008–2009 podjęto następujące działania:

1. przeprowadzono identyfikację zabytków archeologicznych

- z danych uzyskanych od służb konserwatorskich można szacować, że obecnie na terenie województwa znajduje się ponad 20 000 stanowisk archeologicznych; przyjęto, że w latach 2008 – 2009 zidentyfikowano ponad 1000 nowych stanowisk;
- w latach 2008-2009 przeprowadzono 171 ratowniczych badań wykopaliskowych, głównie na terenie stanowisk zagrożonych zniszczeniem na skutek szybkich przemian cywilizacyjnych; złożone badania archeologiczne przeprowadzono w obrębie grodziska w Tumie (prace prowadzone z środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego), gdzie dzięki wykonanym pracom można obserwować proces historyczny od początków istnienia państwa polskiego, oraz w obrębie tzw. Wzgórza Zamkowego w Sieradzu.

Wskaźnik monitorowany:

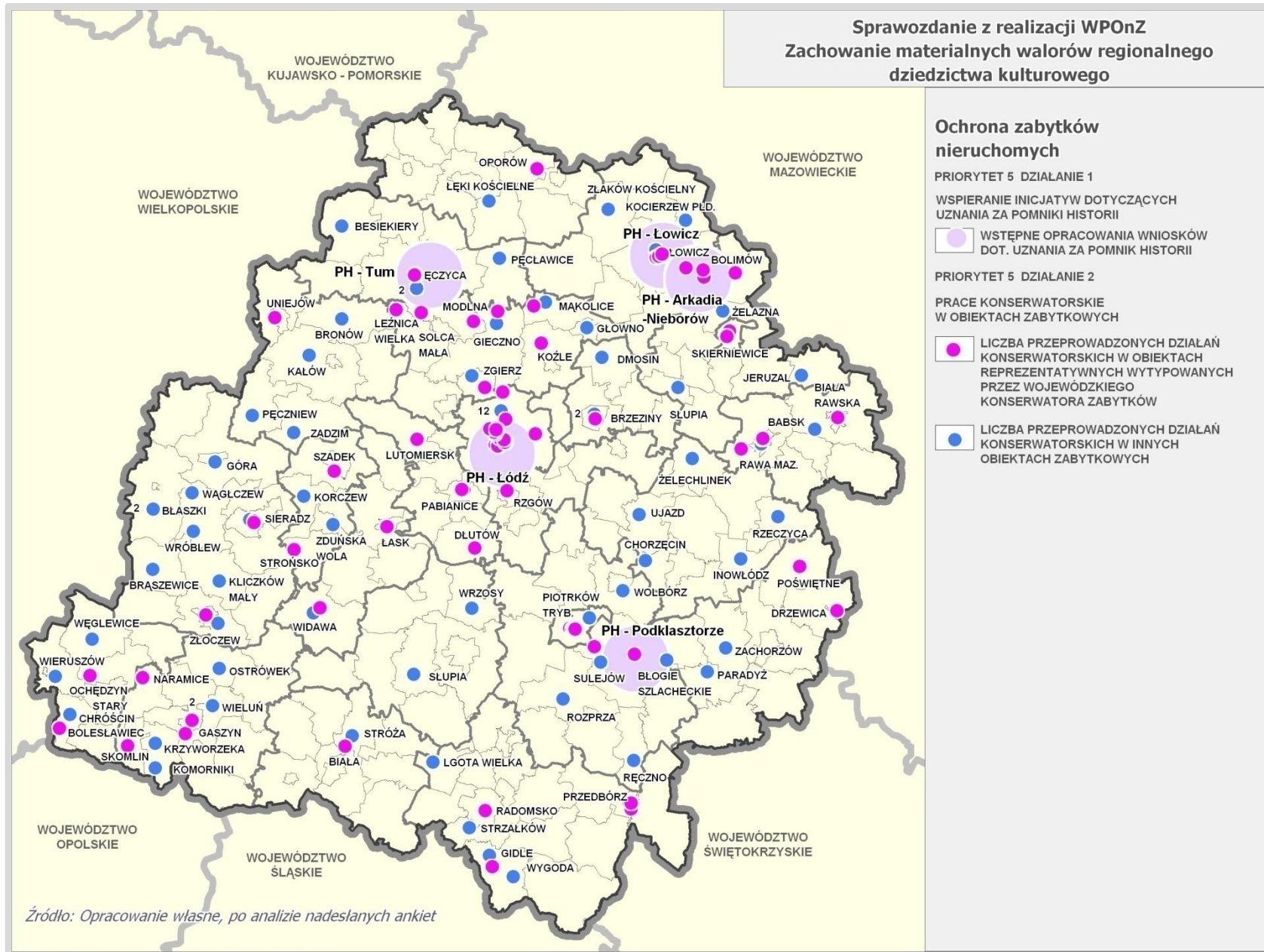
- liczba zidentyfikowanych stanowisk archeologicznych - około 1000
- liczba przeprowadzonych ratowniczych badań wykopaliskowych - 171

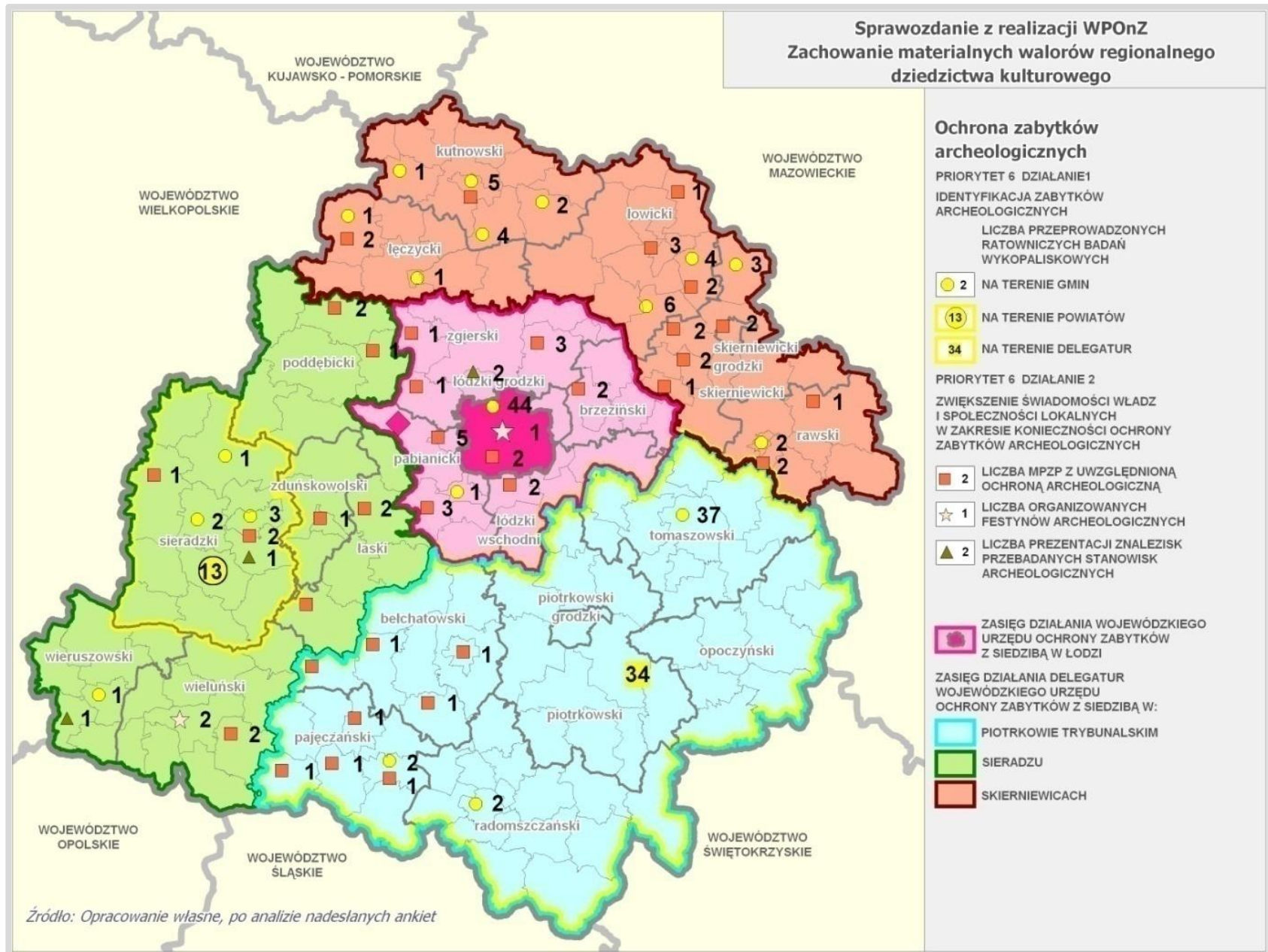
2. zwiększenie świadomości władz i społeczności lokalnych w zakresie konieczności ochrony zabytków archeologicznych

- w analizowanym okresie problematykę ochrony stanowisk archeologicznych poruszono w 58 miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (32 w 2008 r. i 26 w 2009 r.); ochrona dotyczyła zarówno już zidentyfikowanych stanowisk, jak i tych mogących występować potencjalnie;
- osobną kwestią była odpowiednia prezentacja i promowanie zabytków archeologicznych, w opisywanym okresie zorganizowano 4 prezentacje o tematyce archeologicznej oraz 4 festyny archeologiczne;
- przeprowadzono konsultacje w sprawie stworzenia wioski archeologicznej w Lutomierniku.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których uwzględniono ochronę archeologiczną – 58
- liczba organizowanych festynów archeologicznych – 4
- liczba powstałych wiosek archeologicznych – 0
- liczba prezentacji znalezisk przebadanych stanowisk archeologicznych - 4

Priorytet 7**Ochrona zabytków ruchomych**

W celu ochrony zabytków ruchomych w latach 2008–2009 na obszarze województwa podjęto następujące działania:

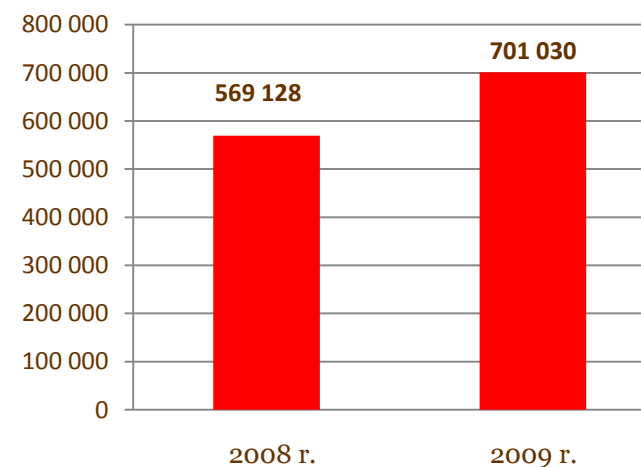
1. promowanie i ochrona muzeów i ich zasobów

- w Łodzi przeprowadzono 2 duże inwestycje wiążące się ze zwiększeniem powierzchni wystawienniczej w obiektach muzealnych; pierwszą była adaptacja zabytkowej tkalni wchodzącej w skład imperium Izraela Poznańskiego na potrzeby Muzeum Sztuki (powstało tzw. MS2), natomiast drugi projekt pn. „Kultura i tradycja włókienniczej Łodzi- modernizacja i zagospodarowanie kompleksu fabrycznego Geyera” przyczynił się do poprawy warunków wystawienniczych w Centralnym Muzeum Włókiennictwa (odnowiono i przystosowano do celów ekspozycyjnych jedno ze skrzydeł tzw. Białej Fabryki oraz stworzenie Skansenu Miejskiej Architektury Drewnianej);
- drobniejsze prace związane z modernizacją i zwiększeniem powierzchni wystawienniczej przeprowadzone były także m.in. w:
 - Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym w Łodzi, gdzie nastąpiła modernizacja budynków i pomieszczeń ekspozycyjnych;
 - Muzeum w Łowiczu, gdzie przeprowadzono modernizację stałej wystawy etnograficznej oraz zakupiono rysunki i dokumenty związane z Janem Zdzisławem Konopackim w celu prezentacji na wystawie stałej; dodatkowo placówka

ta przeprowadzała prace na terenie filii- skansenu w Maurzycach;

- nastąpił wzrost zainteresowania społeczeństwa placówkami muzealnymi, prezentowanymi przez nie zbiorami i imprezami wystawienniczymi. W latach 2008 i 2009 wg GUS muzea i oddziały muzealne odwiedziło łącznie 1 270 158, przy czym w 2009 r. odwiedzających było o ponad 130 000 więcej niż w 2008 r.

Wykres 9. Liczba odwiedzających muzea i oddziały.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

- opracowano ok. 260 materiałów promocyjnych dotyczących 21 placówek muzealnych oraz organizowanych wystaw, w tym najczęściej pozycji promocyjnych (aż 98) było poświęconych muzeum w Piotrkowie Trybunalskim; poszczególne wydawnictwa

znacznie się od siebie różniły zarówno pod względem nakładu (od kilkunastu do kilku tysięcy sztuk) jak i formy (ulotki, foldery, plakaty, albumy);

- w latach 2008-2009 zabezpieczono budynki należące do 16 muzeów;

Wskaźnik monitorowany:

- procent zwiększenia powierzchni wystawienniczych w obiektach muzealnych - w różny sposób swoją powierzchnię zwiększyło 11 placówek muzealnych, brakuje jednak wiarygodnych danych prezentujących wartość wskaźnika
- liczba osób odwiedzających wystawy i muzea - 1 270 158
- liczba obiektów zabezpieczonych od włamań i pożarów – 32
- liczba wydanych publikacji promujących muzea i ich zasoby - ok. 260 (dotyczy tylko tych jednostek, które przesłały dane)

2. ochrona sztuki sakralnej

- w latach 2008-2009 zabezpieczono w tym zakresie 60 obiektów; różne były źródła finansowania, najczęściej były to środki własne parafii, środki gminne czy też z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wskaźnik monitorowany:

- liczba obiektów zabezpieczonych od włamań i pożarów - 60

Szczegółowe zestawienie działań realizujących Cel Operacyjny III - Załącznik 6.

Remont kapitalny peronu w Skierniewicach

Europejskie Święto Bursztynu w Wieluniu – festyn archeologiczny

Wnioski

Działania podjęte dla realizacji Celu Operacyjnego III „Zachowanie materialnych walorów regionalnego dziedzictwa kulturowego” przyczyniły się do odnowy wielu cennych zabytków. Nastąpiła widoczna zmiana w tym zakresie z uwagi na pojawiające się nowe możliwości uzyskiwania środków finansowych, uruchomionych przez samorząd województwa i samorzady lokalne. Ponadto pozytywnym zjawiskiem jest wzrost liczby odwiedzających muzea i ich oddziały, co z jednej strony świadczy o rosnącym zainteresowaniu muzealiami i może być również konsekwencją podejmowanych działań promocyjnych. Mimo to, problemami pozostającymi nadal do rozwiązania są przede wszystkim:

- 1. brak działań mających na celu uznanie wybranego parku kulturowego za pomnik historii; wydaje się, że w przyszłości kwestia ta powinna dotyczyć parku kulturowego „Miasto Tkaczy” w Zgierzu;**
- 2. niewystarczająca świadomość społeczności lokalnych w tym inwestorów, w zakresie ochrony dziedzictwa archeologicznego; niewystarczające działania promujące muzea i ich zasoby m.in. zbyt mała liczba publikacji, niewielkie wykorzystanie nowoczesnych technik przekazu i multimedialnej formy wystawiennictwa;**
- 3. znaczne potrzeby w zakresie zabezpieczeń obiektów zabytkowych, w tym obiektów sakralnych; mimo dużej skali podjętych działań w dalszym ciągu wiele obiektów pozostaje bez właściwego zabezpieczenia przeciwpożarowego i przeciwwłamaniowego, co stanowi bezpośrednie zagrożenie dla samych obiektów oraz zgromadzonych w nich zasobów.**

*Remont zespołu dworca kolei Warszawsko-Wiedeńskiej
w Piotrkowie Trybunalskim*

CEL OPERACYJNY IV**WYKORZYSTANIE ZABYTKÓW DLA POTRZEB TURYSTYCZNYCH,
KULTURALNYCH, EDUKACYJNYCH LUB SPOŁECZNYCH**

Zabytki w znacznej mierze stanowią o atrakcyjności danego obszaru, dlatego tak istotne jest ich udostępnianie szerokiej rzeszy odbiorcom. W tym celu bardzo często konieczna jest zmiana sposobu ich użytkowania m. in. poprzez adaptację na określone cele i nadanie im nowych funkcji (turystycznych, kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i innych). Na terenie województwa znaczna liczba obiektów zabytkowych (zwłaszcza tych najcenniejszych pod względem historycznym i architektonicznym) jest zagospodarowana i pełni określone funkcje. Tylko nieliczne obiekty pozostają nieużytkowane i ulegają degradacji. Pozytywnym przejawem jest fakt, że każdego roku kolejne wartościowe obiekty są adaptowane na nowe cele. Dotyczy to w znacznym stopniu obiektów przemysłowych, które stanowią wyróżnik regionu łódzkiego. Wspieranie obiektów zabytkowych przyczyniało się do polepszenia oferty turystycznej, kulturalnej czy też edukacyjnej województwa.

Właściwe użytkowanie i utrzymanie dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych odgrywa ważną rolę w ubieganiu się o ulgi podatkowe. Niektóre samorządy wspierają właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych będących w ich władaniu poprzez ulgi i dotacje. Działania te umożliwiają bieżące funkcjonowanie poszczególnych obiektów oraz podejmowanie prac modernizacyjnych i remontowych, co wpływa na poprawę stanu zarówno obiektów jak i większych struktur przestrzennych miast i wsi. Wspieranie obiektów zabytkowych pełniących ważne dla społeczeństwa funkcje powinno przejawiać się także w pozyskiwaniu możliwie dużych dofinansowań z różnych

źródeł na ich bieżące funkcjonowanie, polepszanie posiadanej oferty oraz ewentualne remonty i modernizacje.

Samorządy oraz instytucje kultury z terenu województwa wskazały w ankietach 244 obiekty pełniące funkcje turystyczne, kulturalne, edukacyjne czy też społeczne. Z całą pewnością należy jednak stwierdzić, że było ich zdecydowanie więcej.

Jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi polskiej gospodarki jest turystyka. Region łódzki to obszar o znaczących walorach turystycznych. Dziedzictwo kulturowe oraz walory przyrodnicze to atuty, które przyciągają na teren województwa coraz więcej turystów. Sprzyja temu odpowiednie zagospodarowanie i promocja szlaków oraz obiektów turystycznych, a także edukacja i wzrost świadomości mieszkańców regionu w zakresie dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami.

W analizowanym okresie istotnym elementem działań integrujących wykorzystanie dziedzictwa kulturowego na potrzeby turystyki były inicjatywy związane z przygotowaniem Łodzi do rywalizacji o tytuł Europejskiej Stolicy Kultury 2016. Towarzyszące temu m.in. kampania promocyjna na rynkach zagranicznych, zrealizowane multimedialne wydawnictwa, wprowadzenie innowacyjnego projektu fotokodów przyczyniły się niewątpliwie do promocji zabytków i lokalnej tożsamości zarówno wśród mieszkańców regionu, jak i turystów. Mimo niezakwalifikowania Łodzi do finału o tytuł ESK 2016 r. podjęte działania sprzyjały realizacji celu operacyjnego.

Priorytet 8**Zwiększenie dostępności obiektów zabytkowych**

W celu zwiększania dostępności obiektów zabytkowych na obszarze województwa w latach 2008–2009 podjęto następujące działania:

1. wspieranie obiektów zabytkowych pełniących funkcje turystyczne, kulturalne, edukacyjne lub społeczne

- wspierano finansowo organizację licznych imprez kulturalnych, w tym warsztatów twórców, wystaw i koncertów, w zabytkowych obiektach sakralnych i świeckich, na które przeznaczano środki m.in. z RPO WŁ na lata 2007-2013, budżetów gmin, parafii, osób prywatnych;
- dotowano prace remontowe i modernizacyjne w obiektach zabytkowych pełniących obecnie funkcje społeczne, kulturalne i edukacyjne m. in. w zespole pałacowym w Białaczowie (Dom Pomocy Społecznej), zespole pałacowo – parkowym w Poddębicach (Ośrodek Kultury), zamku w Uniejowie (obiekt turystycznego zakwaterowania);
- dotowano działania rewaloryzacyjne ogólnodostępnych zabytkowych założeń zieleni m. in. w Łęczycy;

Wskaźnik monitorowany:

- liczba obiektów zabytkowych pełniących funkcje turystyczne, kulturalne, edukacyjne lub społeczne, które uzyskały wsparcie finansowe – 261

2. adaptacja obiektów zabytkowych na cele turystyczne, kulturalne, edukacyjne lub społeczne

- w analizowanym okresie najwięcej obiektów zabytkowych adaptowano w Łodzi, gdzie przede wszystkim rewitalizacji poddawano zabytkową tkankę przemysłową m. in. prowadzono prace na terenie dawnego kompleksu fabrycznego Izraela Poznańskiego (centrum handlowo-rozrywkowe „Manufaktura”), w ramach którego adaptacji została

poddana zabytkowa przędzalnia (na cele hotelowe) oraz tkalnia (na cele wystawiennicze, MS²);

- na obszarze województwa, poza Łodzią, przeprowadzono adaptacje obiektów zabytkowych na cele kulturalne i społeczne m.in. budynku podworskiego na świetlicę środowiskową w Byszewach, zabytkowej willi w Ksawerowie na Gminny Dom Kultury z Biblioteką (prace w trakcie), pałacu w Łękawie na młodzieżowy ośrodek wychowawczy, koszar powojennych na cele edukacyjne w Skierniewicach oraz domów tkaczy w Zgierzu na potrzeby kulturalne;
- podjęto starania w celu udostępnienia grodziska w Tumie na cele turystyczne, kulturalne i edukacyjne;
- przeprowadzono adaptację Krośniewickiej Kolejki Wąskotorowej na cele turystyczne;
- przeprowadzono akcje promocyjne i programowe w ramach ubiegania się Łodzi o miano „Europejskiej Stolicy Kultury 2016”;

Wskaźnik monitorowany:

- liczba obiektów zabytkowych zaadaptowanych na funkcje turystyczne, kulturalne, edukacyjne lub społeczne – 91
- liczba imprez zorganizowanych w obiektach zabytkowych pełniących funkcje turystyczne, kulturalne, edukacyjne lub społeczne - 1454 (liczba uzyskana z badania ankietowego, brak wiarygodnych danych w rzeczywistości znacznie więcej)
- liczba przeprowadzonych akcji promocyjnych i programów w celu kandydowania Łodzi do miana „Europejskiej Stolicy Kultury” w 2016 r. - 8 (liczba uzyskana z badania ankietowego, brak wiarygodnych danych – w rzeczywistości znacznie więcej)

Priorytet 9

Rozwój turystyki w obszarach cennych krajobrazowo

W celu rozwoju turystyki w obszarach cennych krajobrazowo w latach 2008 – 2009 podjęto następujące działania:

1. zagospodarowanie i promocja szlaków turystycznych wytyczonych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego regionu

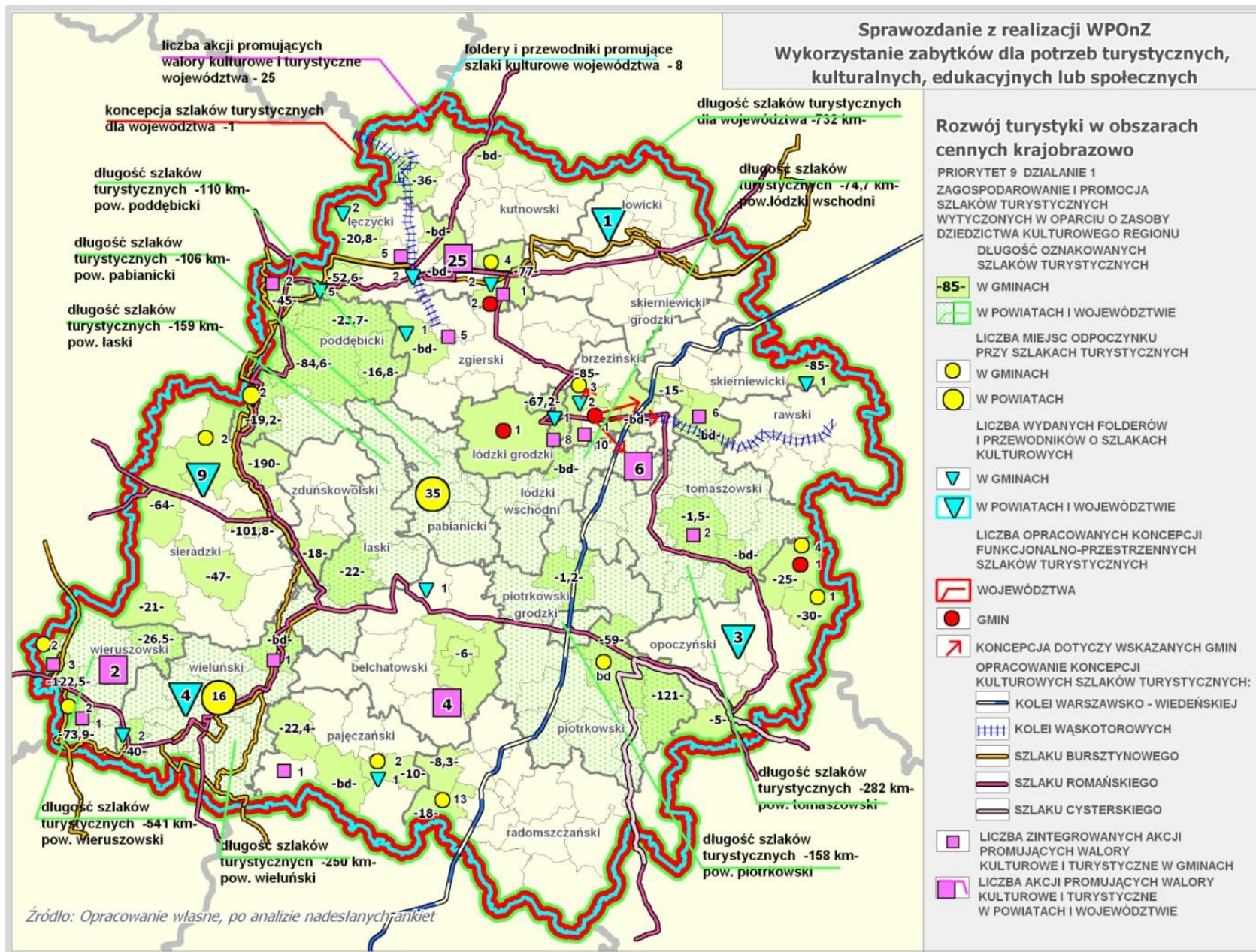
- według danych zgromadzonych przez Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego (m.in. w oparciu o informacje z Departamentu Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki) na terenie województwa istnieje ponad 100 szlaków rowerowych o łącznej długości ok. 4000 km oraz ponad 50 szlaków pieszych (o łącznej długości ok. 1200 km); oznakowane są również szlaki wodne na rzekach Pilicy i Warcie; po podjętych wcześniej staraniach prowadzonych w latach 2007-2009 w 2010 r. otwarto unikatowy w skali kraju Łódzki Szlak Konny;
- w latach 2008-2009 istniało lub było w trakcie opracowywania 11 koncepcji dotyczących szlaków turystycznych w regionie; dotyczyły one gmin: Piątek (2 koncepcje), Łódź, Poświętne oraz Brzeziny, Koluszki, Rogów i Jeźów (wspólna koncepcja dla 4 gmin). 6 koncepcji dotyczyło z kolei obszaru całego województwa;
- w latach 2008-2009 utworzono 86 miejsc wypoczynku zlokalizowanych wzdłuż szlaków turystycznych, z czego najwięcej na terenie powiatu pabianickiego (35);
- w analizowanym okresie wydano 42 publikacje promujące szlaki turystyczne w regionie; część z nich została opracowana przez Urząd Marszałkowski w Łodzi (w oparciu o własny budżet):

6 pozycji przez Departament Kultury Fizycznej, Sportu i Turystyki („Szlaki Kulturowe Województwa Łódzkiego”, „Przewodnik kajakowy Warta”, „Operacja Łódzka 1914-1915”, „Szlaki rowerowe województwa łódzkiego”, „Nadwarciański szlak bursztynowy” oraz ulotka o szlakach rowerowych) oraz 2 przez Departament Promocji i Współpracy Zagranicznej („Spacerownik po regionie, czyli szlakiem zamków w Województwie Łódzkim” oraz „Na cysterskim Szlaku”);

- przeprowadzono 82 zintegrowane akcje promujące województwo; miały one miejsce zarówno na terenie województwa (m. in. Jarmark Wojewódzki oraz targi turystyczne „Na styku kultur”), jak i poza jego granicami (np. promocja na innych targach turystycznych w Polsce i za granicą).

Wskaźnik monitorowany:

- długość oznakowanych szlaków turystycznych - ok. 4 tys. km (według danych uzyskanych z badania ankietowego)
- liczba miejsc odpoczynku urządzonych przy szlakach turystycznych - 86
- liczba wydanych folderów i przewodników o szlakach kulturowych w województwie - 42
- liczba opracowanych koncepcji funkcjonalno-przestrzennych szlaków turystycznych - 11
- liczba zintegrowanych akcji promujących walory kulturowe i turystyczne województwa -82

2. edukacja i wzrost świadomości mieszkańców regionu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad zabytkami

- w latach 2008–2009 zorganizowano szkolenia z zakresu edukacji regionalnej w 11 gminach województwa (Łęczycy, Bełchatowie, Świnicach Warckich, Rawie Mazowieckiej, Białej, Zgierzu, Oporowie, Sieradzu, Wolborzu, Parzęczewie, Radomsku, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim), 2 szkolenia swoim zasięgiem obejmowały zaś teren całego województwa; były to m.in. wykłady, lekcje muzealne oraz kursy pamiątkarstwa, w których udział wzięło ponad 20 tys. uczestników; organizacją szkoleń zajmowały się m.in.: Regionalna Organizacja Turystyczna (oraz poszczególne Lokalne Organizacje Turystyczne), oddziały PTTK, gminne ośrodki kultury, placówki muzealne oraz różnego rodzaju stowarzyszenia;
- w latach 2008-2009 zorganizowano 587 wycieczek i rajdów promujących walory kulturowe i przyrodnicze regionu; od wielu lat są one organizowane przez poszczególne oddziały PTTK, a także inne stowarzyszenia i instytucje działające na rzecz rozwoju danego obszaru; nie uzyskano danych dotyczących Łodzi, gdzie odbywały się liczne tego typu imprezy (np. spacer organizowane przez Towarzystwo Przyjaciół Łodzi, łódzki oddział PTTK czy Gazetę Wyborczą).

Wskaźnik monitorowany:

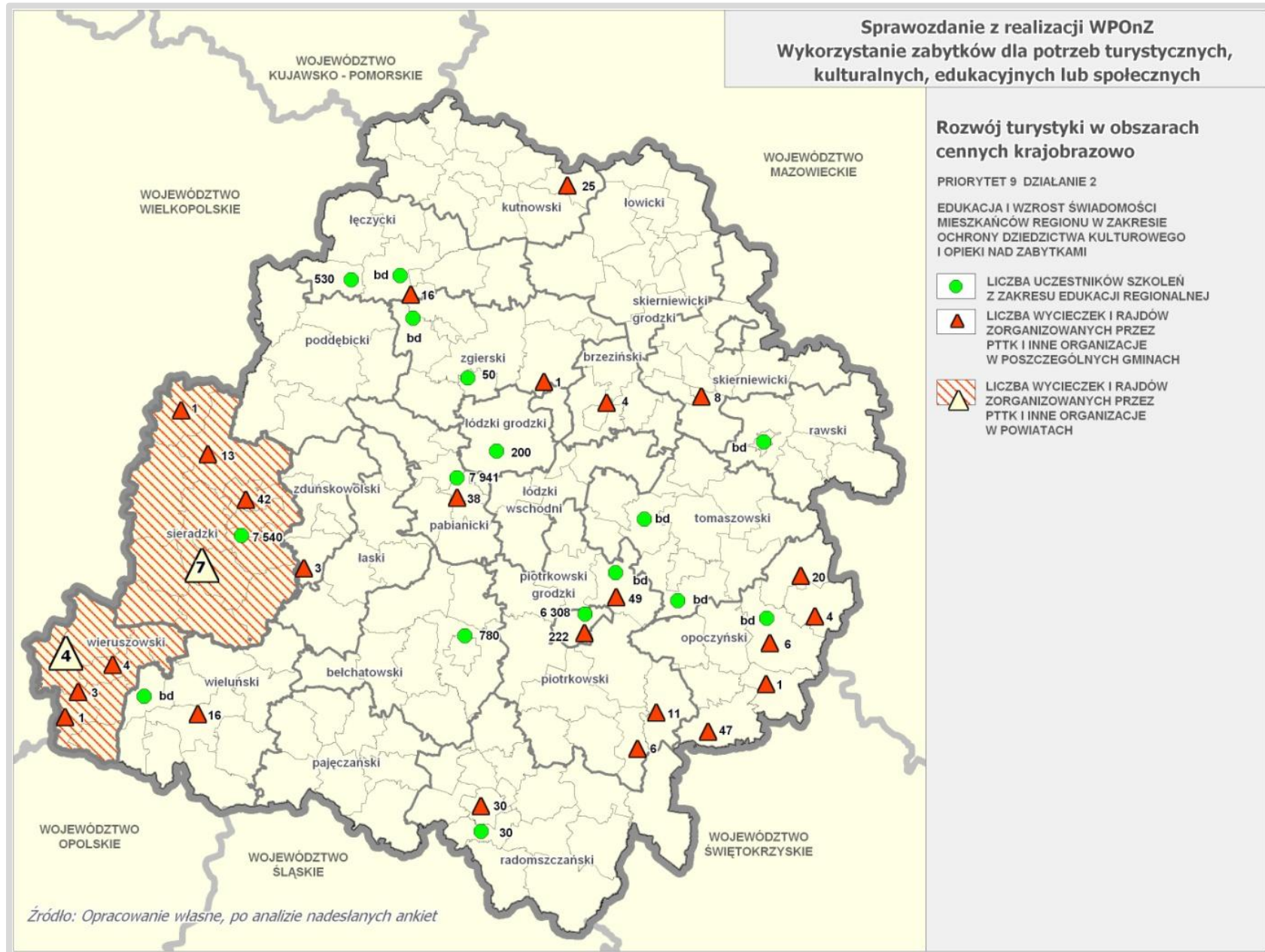
- liczba uczestników szkoleń z zakresu edukacji regionalnej - ok. 20-30 tys.

- liczba wycieczek i rajdów zorganizowanych przez PTTK i inne organizacje na obszarze województwa – 587

Szczegółowe zestawienie działań realizujących Cel Operacyjny IV - Załącznik 7.

Rajd rowerowy Szlakiem bursztynowym

Wnioski

Działania podjęte dla realizacji Celu Operacyjnego IV „Wykorzystanie zabytków dla potrzeb turystycznych, kulturalnych, edukacyjnych lub społecznych” spowodowały wzrost liczby obiektów zabytkowych udostępnionych szerokiemu gronu odbiorców. Nastąpił widoczny przełom w tym zakresie, zabytki do tej pory niedostępne (np. dawne tereny zamknięte – powojaskowe), czy z ograniczonym dostępem (np. archeologiczne – grodziska), wspólnie stają się atrakcją turystyczną województwa. Problemami pozostającymi nadal do rozwiązania są przede wszystkim:

- 1. niewystarczające środki finansowe na dostosowywanie obiektów zabytkowych do pełnienia nowych funkcji oraz wspieranie funkcjonowania instytucji kultury, edukacji, turystyki w tych obiektach;**
- 2. niewystarczające działania promocyjne zasobów dziedzictwa kulturowego będących kanwą szlaków turystycznych;**
- 3. znaczne potrzeby w zakresie edukacji regionalnej.**

4. ZADANIA WYNIKAJĄCE Z PRZYJĘTYCH PRIORYTETÓW BĘDĄCE W KOMPETENCJI SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

W „Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011” wytypowano 15 zadań, za których realizację odpowiadał samorząd województwa. Dotyczyły one:

- opracowania koncepcji pasm kulturowych, europejskich szlaków historycznych i szlaków turystycznych opartych o zasoby dziedzictwa kulturowego,
- opracowania folderów i albumów promocyjnych z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- objęcia patronatem imprez związanych z dziedzictwem kulturowym oraz konkursów na najlepsze projekty rewitalizacji układów miejskich i wiejskich.
- popularyzacji „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami”,
- przygotowania koncepcji ogólnopolskiej akcji promującej walory kulturowe województwa.

Tabela 12. Realizacja zadań będących w kompetencji samorządu województwa wynikających z "WPOnZ 2008-2011".

Zadanie	Cel, priorytet, działanie	2008	2009	Uwagi
KONCEPCJE - OPRACOWANIA				
Opracowanie koncepcji pasm kulturowych: - „Pasma Pilicy” - „Pasma Warty” - „Pasma Bzury” - „Pasma kolei Warszawsko – Wiedeńskiej”	I. 1. 1. I. 2. 2. IV. 2. 1.	0	0	Wstępnie na etapie projektu aktualizacji "Planu zagospodarowania przestrzennego województwa" wskazano układ pasm kulturowych
Opracowanie koncepcji funkcjonalno – przestrzennych europejskich szlaków historycznych na obszarze województwa : - „Piastowska Droga Romańska” - „Szlak Cysterski” - „Szlak Bursztynowy”	I.1.1. IV. 9. 1.	3	0	-
Opracowanie koncepcji tematycznych regionalnych szlaków turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego regionu	I.1.1. IV. 9. 1.	2	0	-
FOLDERY - PROMOCJE				
Opracowanie katalogu produktów turystycznych województwa	I.2.2. IV.9.1. IV.9.2.	0	0	nie podjęto działań
Opracowanie informatora dotyczącego gospodarstw agroturystycznych posiadających w ofercie elementy kultury ludowej i działających na terenie województwa	I.2.2.	0	0	nie podjęto działań
Opracowanie i wydanie przewodnika po muzeach województwa łódzkiego	III.7.1.	0	0	nie podjęto działań

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2008 – 2011

Opracowanie i wydanie folderów o dziedzictwie kulturowym województwa (w tym dofinansowanie publikacji)	I. 1.1. I. 2. 1. III. 5.2.	3	6	-
Stworzenie i monitoring terminarza imprez folklorystycznych i działalności artystycznych na obszarze województwa	I.2.2.	0	0	nie podjęto działań
Opracowanie informatora o działalności twórców ludowych i rzemieślników „ginących zawodów”	I.2.2. IV.9.2.	0	0	nie podjęto działań
Opracowanie i wydanie folderów promujących podregiony kulturowe	I. 2. 2.	2	1	-
PATRONATY				
Objęcie patronatem Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie województwa	IV. 3. 1.	-	1	-
Objęcie patronatem konkursu na najlepszy projekt rewitalizacji historycznych struktur i układów miejskich	II.3.1. II.3.2. II.3.3.	1	1	-
Objęcie patronatem konkursu na najlepszy projekt rewitalizacji historycznych struktur i układów wiejskich	II. 4. 1.			
POPULARYZACJA - IMPREZY				
Przygotowanie koncepcji ogólnopolskiej akcji promującej walory kulturowe województwa	IV. 9. 2.	0	0	nie podjęto działań
Popularyzacja wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami	IV. 9.2.	1	1	

Źródło: opracowanie własne.

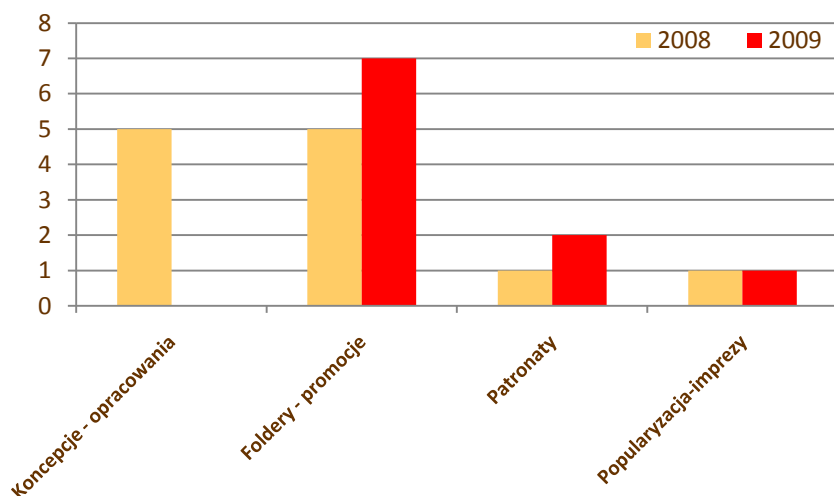
Spośród 15 przewidzianych do realizacji zadań samorząd województwa zrealizował ponad połowę (8 zadań). W ramach nich podjął ogółem 22 działania (w 2008 r. - 12, w 2009 r. - 10) z zakresu:

- opracowania koncepcji funkcjonalno-przestrzennych dla europejskich szlaków kulturowych (Romańskiego, Cysterskiego, Bursztynowego) co skutkowało m.in. ich popularyzacją na targach turystycznych, przygotowaniem dokumentacji technicznej Szlaku Bursztynowego celem oznakowania w terenie,
- opracowania koncepcji tematycznych Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej i Szlaku Kolejek Wąskotorowych,
- wydania folderów o dziedzictwie kulturowym województwa w formie:
 - map dotyczących szlaków kulturowych, Operacji Łódzkiej 1914-1915,
 - folderów i przewodników dotyczących szlaków rowerowych województwa łódzkiego, nadwarciańskiego szlaku bursztynowego, szlaku cysterskiego, szlaku zamków, szlaku kajakowego Warty prezentujących zabytki położone na ich przebiegu,
 - publikacji książkowych, dofinansowanych częściowo z budżetu województwa: "Siedem wieków fary Wieluńskiej", "Wieluń polska Guernika".
- opracowania i wydania folderów promujących podregiony kulturowe poprzez mapę folkloru, foldery dot. dożynek wojewódzkich oraz produktów tradycyjnych,
- objęcia patronatem konkursów na najlepszy projekt rewitalizacji historycznych struktur i układów miejskich i wiejskich, ponadto w 2009 r. rozpoczął przygotowania do patronowania

ogólnoeuropejskiemu przedsięwzięciu "Europejskich Dni Dziedzictwa 2010",

- popularyzacji "WPOnZ 2007-2011" poprzez wydanie go w formie publikacji książkowej w dwóch nakładach.

Wykres 9. Realizacja zadań będących w kompetencji samorządu województwa wynikających z "WPOnZ woj. łódzkiego na lata 2008-2011" wg grup zadań w poszczególnych latach.

Źródło: Opracowanie własne.

Do zrealizowania pozostało 7 zadań. W okresie obowiązywania WPOnZ zaszło wiele zmiany organizacyjnych i prawnych m.in. sporządzono „Program rozwoju turystyki w województwie łódzkim na lata 2007-2020”, zaktualizowano „Plan zagospodarowania przestrzennego

województwa łódzkiego” oraz rozpoczęto prace nad „Programem rozwoju kultury województwa łódzkiego”. W związku z tym zaproponowane zadania wymagają weryfikacji pod kątem nowych uwarunkowań programowych i finansowych.

Poza wymienionymi zadaniami samorząd województwa przyczynił się do realizacji wielu innych działań w zakresie kultury i dziedzictwa kulturowego poprzez przyznawanie dotacji:

- celowych w ramach Wieloletniego Planu Inwestycyjnego na realizację 4 projektów,
- z budżetu województwa przeznaczonych na prace konserwatorskie w ramach 7 projektów,
- z budżetu województwa na realizację 46 zadań publicznych (patrz rozdział III.).

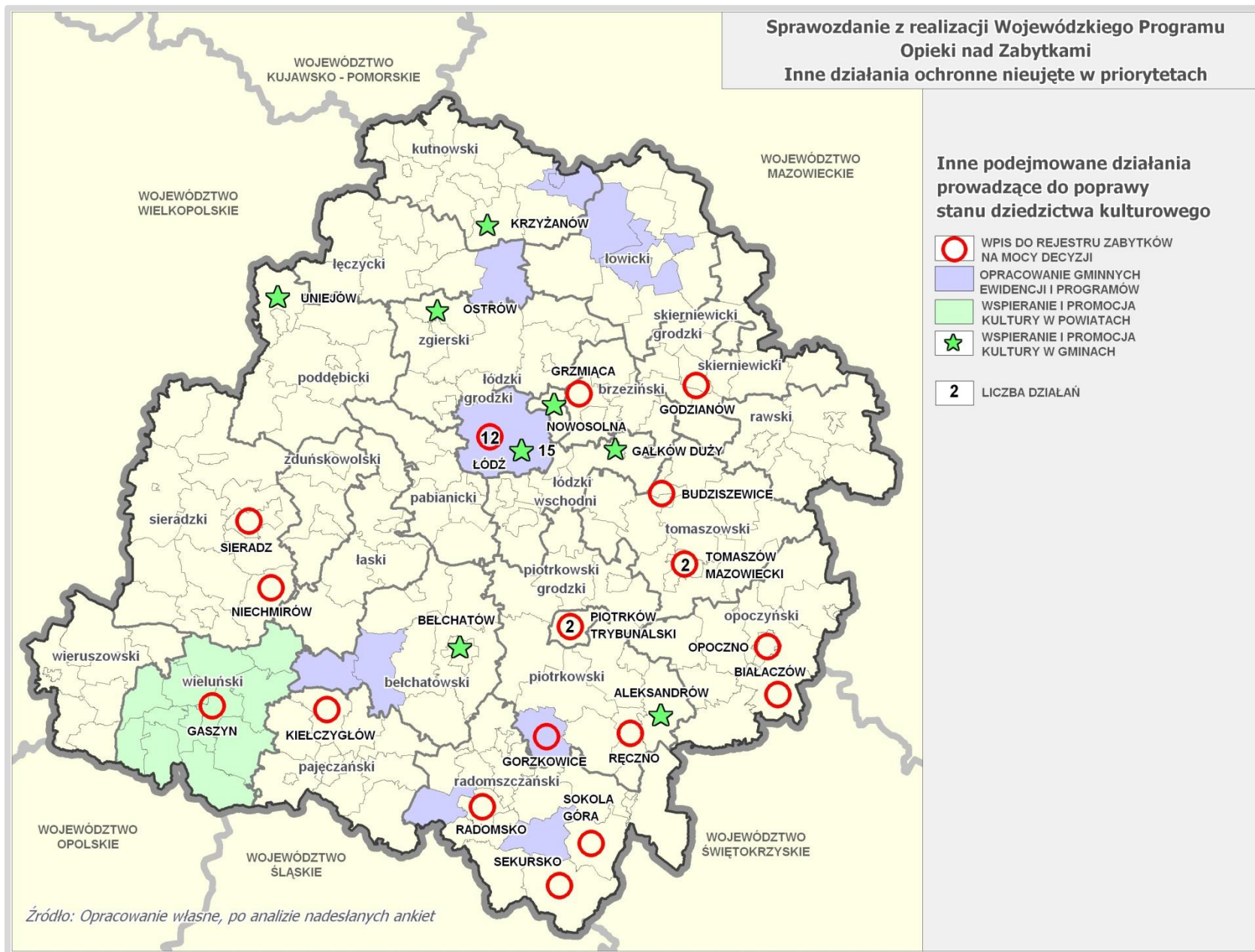
Ponadto Samorząd Województwa zarządzał środkami UE z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (RPO WŁ 2007-2013), Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2007-2013), Europejskiego Funduszu Społecznego (PO KL 2007-2013), które zostały skierowane również na cele związane z ochroną i opieką nad zabytkami.

5. INNE DZIAŁANIA REALIZUJĄCE OCHRONĘ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO WOJEWÓDZTWA W LATACH 2008-2009

W latach 2008-2009 przeprowadzono szereg innych działań związanych z kulturą i ochroną zabytków, nie ujętych w ramach przyjętych w programie 9 priorytetów. Podejmowano prace remontowe w instytucjach kultury (m.in. Filharmonii Łódzkiej, Akademii Muzycznej, Akademii Sztuk Pięknych). W analizowanym okresie ochronie konserwatorskiej na mocy decyzji WKZ poddano 31 obiektów i obszarów. Powstało również wiele gminnych i powiatowych ewidencji zabytków, gminnych programów opieki nad zabytkami oraz planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Szczegółowe zestawienie innych działań - Załącznik 8.

IV. REKOMENDACJE DO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2012 – 2015 WYNIKAJĄCE Z PLANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

W wyniku przeprowadzonej analizy dokumentów opracowanych w latach 2008-2009 wynika, że „Wojewódzki program opieki nad zabytkami województwa łódzkiego na lata 2012-2015” należy uzupełnić o następujące elementy z „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” przyjętego dnia 21 września 2010 r. uchwałą Nr LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego”:

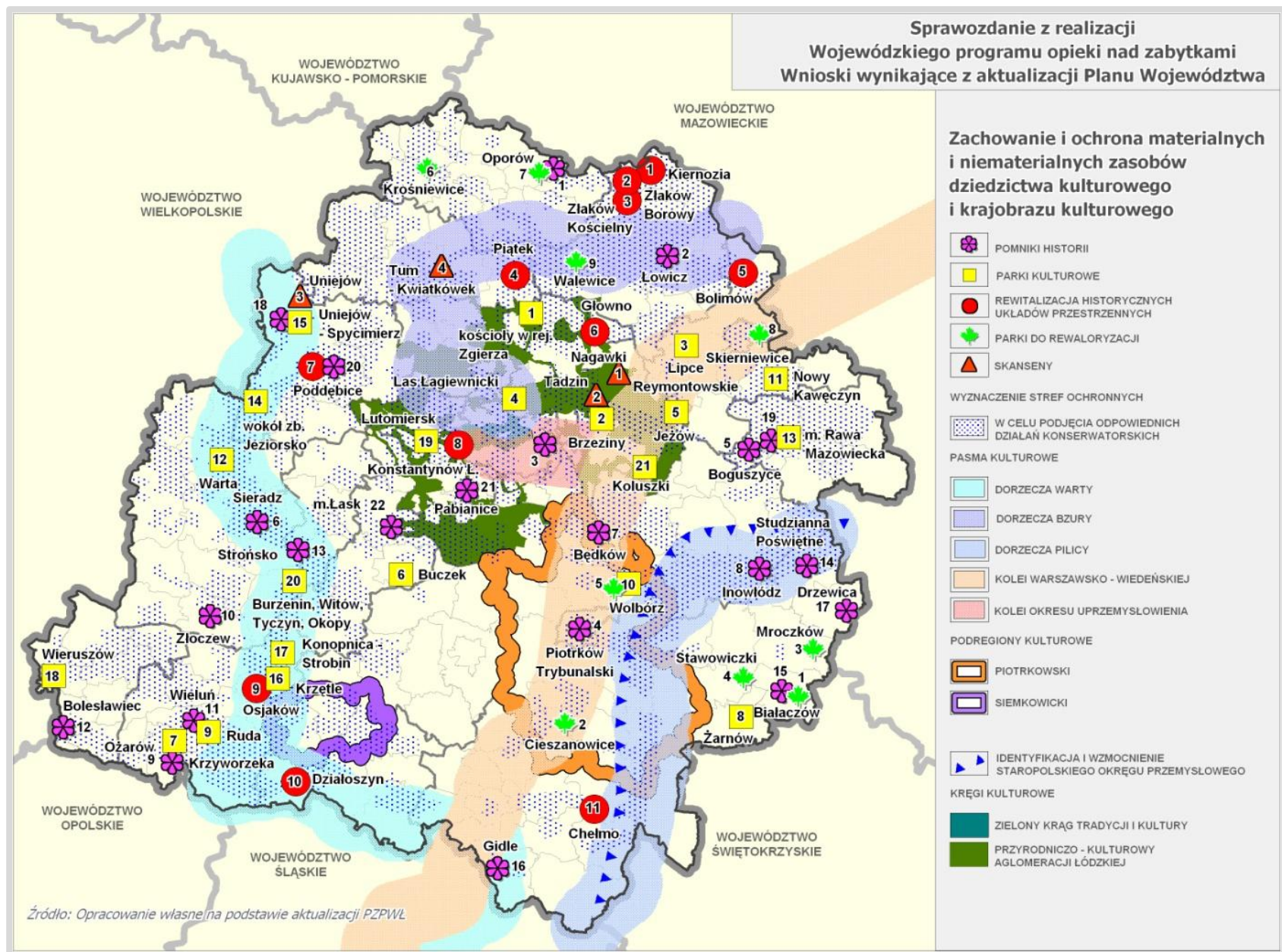
- kręgi tożsamości kulturowej Łodzi i kształtującego się Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego,
 - zidentyfikowane podregiony kulturowe: siemkowicki i piotrkowski,
 - proponowane skanseny w Nagawkach, Tadzynie, Uniejowie i Tumie – Kwiatkówku,
 - Staropolski Okręg Przemysłowy,
 - pasma kulturowe łączące podregiony kulturowe: pasma dorzecza Warty, pasma dorzecza Pilicy, pasma dorzecza Bzury, pasma Kolei Warszawsko - Wiedeńskiej i okresu uprzemysłowienia.
 - strefy ochronne wyznaczone w celu:
 - utrzymania charakteru zagospodarowania i zachowania istniejącego krajobrazu kulturowego oraz podjęcia działań w zakresie rewitalizacji, rewaloryzacji i konserwacji istniejących struktur historycznych,
 - przywracania walorów dziedzictwa kulturowego i tożsamości regionalnej,
 - tworzenia właściwego sąsiedztwa dla obszarów o wartościach kulturowych – ochrona i zabezpieczenie elementów i ich ekspozycji,
- Park Kulturowy Wzgórze Zamkowe w Sieradzu,
 - 22 obszary typowane do uznania za pomniki historii. Są to: 1. Zespół zamkowy w Oporowie, 2. Zespół urbanistyczny miasta Łowicza w granicach strefy ścisłej ochrony konserwatorskiej, 3. Elementy historycznego krajobrazu miasta przemysłowego w Łodzi 4. Układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, 5. Zespół kościoła w Boguszycach, 6. Układ przestrzenny historycznego miasta w Sieradzu, 7. Zespół kościoła w Będkowie, 8. Układ przestrzenny miasta z kościołem pw. św. Idziego w Inowłodzu, 9. Zespół dworski w Ożarowie, 10. Zespół klasztorny i pałacowy w Złoczewie, 11. Układ przestrzenny miasta historycznego w Wieluniu, 12. Zespół miejski wraz z ruinami zamku w Bolesławcu, 13. Zespół kościoła w Strońsku, 14. Wzgórze z zespołem klasztornym w Studziannej-Poświętnem, 15. Zespół pałacowo-parkowy w Białaczowie, 16. Zespół klasztorny w Gidlach, 17. Zespół kościoła i ruiny zamku w Drzewicy, 18. Zespół zamkowy w Uniejowie, 19. Układ urbanistyczny w Rawie Mazowieckiej, 20. Zespół pałacowy w Poddębicach, 21. Dwór Kapituły Krakowskiej w Pabianicach, 22. Kolegiata w Łasku.
 - 21 obszarów typowanych do utworzenia parków kulturowych: 1. Szlakiem kościołów drewnianych w rejonie Zgierza, 2. Archeologicznej osada Krakówek w Brzezinach, 3. Śladami

Reymonta, 4. Rejonu Łagiewnik, 5. Układu urbanistycznego Jeżowa, 6. Zespołu kościoła w Buczku, 7. Zespołu kościoła w Krzyworzece, 8. Zespołu kościoła w Żarnowie, 9. Zespołu kościoła w Rudzie, 10. Zespołu pałacowego w Wolborzu, 11. Archeologicznego w Nowym Kawęczynie, 12. Układu urbanistycznego wraz z kościołem w Warcie, 13. Archeologicznego w Rawie Mazowieckiej, 14. Archeologicznego wokół zbiornika Jeziorsko, 15. Obszaru Uniejów – Spycimierz, 16. Archeologicznego w miejscowości Krzętle, 17. Archeologicznego Konopnica-Strobin, 18. Archeologicznego w Wieruszowie, 19. Archeologicznego Wioska Lutomiersk, 20. Archeologicznego Burzenin - Witów-Tyczyn-Okopy, 21. Osiedla pracowników kolei w Koluśkach.

- 11 historycznych układów przestrzennych wymagających działań w zakresie rewitalizacji: 1. Kiernozi, 2. Złakowa Borowego, 3. Złakowa Kościelnego, 4. Piątku, 5. Bolimowa, 6. Głowna, 7. Poddębic, 8. Konstantynowa Łódzkiego, 9. Osjakowa, 10. Działoszyna, 11. Chelмна.
- 9 zabytkowych parków i ogrodów do rewaloryzacji: 1. Białaczów – park pałacowy, 2. Cieszanowice - park dworski, 3. Mroczy Gościnnie – park dworski, 4. Stawowiczki – park dworski, 5. Wolbórz – park pałacowy, 6. Krośniewice – park pałacowy, 7. Oporów - ogród zamkowy, 8. Skierniewice – park miejski, 9. Walewice - park pałacowy.

W trakcie sporządzania sprawozdania przeprowadzono również analizę dokumentów strategicznych na poziomie lokalnym, jednak wykazała ona, że zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa kulturowego prezentowane są na poziomie bardzo ogólnym i nie odnoszą się do konkretnych obszarów i obiektów zabytkowych.

V. WNIOSKI DO WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO NA LATA 2012-2015

Z przeprowadzonej analizy obejmującej działania podjęte w latach 2008-2009 oraz zmiany przepisów prawa w latach 2007-2010 wynika, że „Wojewódzki program opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego na lata 2012-2015” powinien uwzględnić nowe elementy wynikające z:

- **zmian przepisów prawa**

W związku z nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. rozszerzono katalog form ochrony zabytków poprzez ustalenia ochrony m.in. w decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach inwestycji celu publicznego. Ponadto wzmocniono rolę gminnych ewidencji zabytków, które muszą być uwzględniane w dokumentach planistycznych;

- **zapisów aktualizacji „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego” przyjętego dnia 21 września 2010 r. uchwałą Nr LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego”**

Aktualizacja „Planu...” jednoznacznie zdefiniowała elementy polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego m.in. poprzez wskazanie systemu unikatowych ośrodków historycznych o znaczeniu krajowym, regionalnym i lokalnym przeznaczonych do rewitalizacji, wyznaczenie stref ochronnych w celu zachowania

krajobrazu kulturowego oraz obszarów do objęcia ochroną w formie pomników historii lub parków kulturowych;

- **nowych możliwości finansowania ochrony materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego**

Zaistniały dodatkowe możliwości ubiegania się o środki finansowe na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego m.in. z budżetu Unii Europejskiej, samorządu województwa, samorządów lokalnych. Jednocześnie zachodzi pilna potrzeba wytypowania na etapie sporządzania WPOnZ m.in. zabytkowych parków i ogrodów w celu zamieszczenia ich na liście obszarów wskazanych do rewaloryzacji Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, co gwarantuje środki na podjęcie wskazanych działań;

- **zmian stanu dziedzictwa kulturowego**

Zmiany stanu w latach 2008-2009 były związane z:

- objęciem formami ochrony nowych obszarów i obiektów o walorach kulturowych: utworzono park kulturowy, dokonano nowych wpisów do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, podjęto ochronę na mocy prawa miejscowego,
- powstaniem skansenów i izb muzealnych,
- reaktywacją podregionów kulturowych,
- identyfikacją obiektów zabytkowych w podziale na poszczególne style architektoniczne. Zakłada się, że w nowym WPOnZ należy

zwrócić szczególną uwagę na prezentację zabytków w zależności od unikatowości stylu architektonicznych,

- identyfikacją obszarów wymagających rewitalizacji w miastach województwa,
- poprawą stanu obiektów zabytkowych;

- **konieczności zmiany podejścia metodologicznego przy sporządzaniu WPOnZ**

Obowiązujący WPOnZ, ze względu na znikomą liczbę gminnych ewidencji zabytków i niezwerifikowaną ewidencję wojewódzką został opracowany w oparciu o rejestr zabytków, jednak nadala obowiązującym wymogiem ustawowym jest opracowanie WPOnZ na podstawie ewidencji. Wojewódzka ewidencja zabytków, która daje podstawę sporządzenia WPOnZ zostanie założona w przeciągu trzech lat. Dopiero wówczas WPOnZ będzie mógł być opracowany na jej podstawie. W latach 2008-2010 nastąpił znaczny wzrost liczby ewidencji w gminach województwa łódzkiego, które są podstawą do sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Z tego względu nie przewiduje się przyjmowania wniosków do WPOnZ od samorządów lokalnych na etapie przystępowania do opracowania, traktując gminne programy opieki nad zabytkami jako postulaty jednostek samorządów gminnych do programu województwa. Jednocześnie zakłada się przeprowadzenie konsultacji z JST dla końcowej wersji dokumentu;

- **konieczności weryfikacji celów, priorytetów oraz zadań za realizację których odpowiada Samorząd Województwa**

Przyjęte w WPOnZ cele i priorytety wymagają weryfikacji dla określenia pełnej ochrony dziedzictwa kulturowego województwa zgodnej z nowymi trendami polityki przestrzennej i ochrony konserwatorskiej. Korekty wymagają także wskaźniki monitorowania, tak by pozwoliły w pełni zobrazować zmiany zachodzące w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego. Ponadto konieczna jest weryfikacja listy obiektów reprezentatywnych. Zaistniała także potrzeba wytypowania nowych zadań wskazanych do realizacji przez Samorząd Województwa. Wynika to z zarządzania środkami UE, przeznaczonymi na rewitalizację oraz udzielania dotacji na rewaloryzację zabytków i propagowanie dziedzictwa kulturowego;

- **potrzeby ustalenia zasad stałej współpracy instytucji branżowych związanych z ochroną dziedzictwa z Urzędem Marszałkowskim Województwa Łódzkiego**

W celu przeprowadzenia zintegrowanych działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego należy ustalić zasady ścisłej współpracy pomiędzy Urzędem Marszałkowskim a instytucjami branżowymi. Przyczyni się to lepszemu monitoringu realizacji WPOnZ.

**WYKAZ WYBRANYCH SKRÓTÓW UŻYTYCH
W OPRACOWANIU**

AZP	Archeologiczne Zdjęcie Polski
EFOiGR	Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej
EFR	Europejski Fundusz Rolny
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFRRROW	Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GEZ	Gminna Ewidencja Zabytków
GOK,MOK, GOKSiR	Gminny (Miejski) Ośrodek Kultury (Sportu i Rekreacji)
LOT	Lokalna Organizacja Turystyczna
MKiDN	Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
POKL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PPWOW	Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PTTK	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
RPO	Regionalny Program Operacyjny
SPO	Sektorowy Program Operacyjny
TPMG	Towarzystwo Przyjaciół Miasta Główna
TUP	Towarzystwo Urbanistów Polskich
UE	Unia Europejska
UG	Urząd Gminy
UM	Urząd Miasta
WFOŚiGW, PFOSiGW	Wojewódzki (Powiatowy) Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
WKOPWiM	Wojewódzki Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa
WKZ	Wojewódzki Konserwator Zabytków
WPI	Wieloletni Plan Inwestycyjny
WPOnZ	Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

**Biurowo Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi**

ul. Sienkiewicza 3, 90-113 Łódź
tel./fax 042 630 57 69 do 72
e-mail: sekretariat@bppwl.lodzkie.pl

<http://bppwl.lodzkie.pl>